

Právnická fakulta Masarykovy university v Brně

Katedra občanského práva

Diplomová práce

Imateriální újmy a jejich odškodňování

Milan Kvasnica

2004

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci na téma: „Imateriální újmy a jejich odškodňování“ vypracoval sám výlučně s využitím pramenů v práci uvedených.

I. Slovo úvodem

Škoda byla v podstatě vždy v historii, a to nejen v českém právním řádu (rakouském Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch, německém Bürgerliches Gesetzbuch či francouzském Code civil) chápána a pojímána jako majetková ztráta na věci. Jako taková je poměrně jednoduše a jednoznačně vyjádřitelná v peněžní jednotce. Postupně se však (zejména ve 20. století) institut škody začíná rozšiřovat a začínají sem být zahrnovány i neoprávněné zásahy do práva na ochranu osobnosti a s nimi spojené ztráty imateriální povahy (na životě, zdraví, cti atd.). Zde jsou již používány jiné metody a přístupy ke stanovení výše těchto škod a způsobů jejich náhrad, přičemž velký důraz je kladen na rozhodovací činnost soudů.

Ochrana před neoprávněnými zásahy do práva na ochranu osobnosti a s nimi spojené odstraňování nemajetkových škod je v dnešní době stále častěji diskutovaným tématem právní teorie i praxe. Hlavním úkolem této práce je seznámit čtenáře s možnostmi uplatnění nároků vzniklých neoprávněným zásahem do práva na ochranu osobnosti a zejména pak se způsoby odškodnění těchto neoprávněných zásahů. Druhým úkolem je vyjasnění rozdílu mezi prostředky ochrany před neoprávněnými zásahy do práva na ochranu osobnosti a právními prostředky zajišťujícími náhradu škody, jež těmito neoprávněnými zásahy může, avšak nemusí vzniknout.

Dále je pak upozorněno na rozdíly v aktivní a v pasivní legitimaci při uplatňování nároků a skutečnost, že nároky jsou osobního charakteru a z tohoto důvodu v naprosté většině případů zanikají smrtí narušitele či poškozeného, přičemž jsou detailně rozebrány situace, za kterých uvedené neplatí.

V další části je pojednáno o veřejnoprávní ochraně před neoprávněnými zásahy a to dle trestněprávních předpisů. Pro případ

nemajetkové újmy způsobené při vydávání periodického tisku je stručně pojednáno o ochraně dle tiskového zákona.

Při zpracování byl kladen důraz na výklad jednotlivých ustanovení právních norem tak, jak je zaujímán soudní instancí.

II. Pojem imateriální újma

Pojem nemajetková (imateriální) újma je jedním ze základních pojmů soukromého práva. Obecný pojem újma se dělí jednak na újmu majetkovou a dále pak na újmu, která je předmětem této práce, tedy újmu nemajetkovou.

K výrazu újma je jazykově synonymní i výraz škoda, který však není občanským zákoníkem použit přesně a systematicky. Hovoří-li občanský zákoník o škodě, myslí tím skutečnou škodu a ušlý zisk a jedná se o újmu majetkovou. Je-li v témže zákoně uvedena škoda na zdraví, pak tímto zákonodárce myslel újmu nemajetkovou, která vznikla ve sféře osobní. S neoprávněným zásahem do zdraví je spojen také pojem nemajetková újma a to v souvislosti s neoprávněným zásahem do zdraví v rámci ochrany osobnosti, zde se však nejedná o škodu na zdraví.

Ke vzniku nemajetkové újmy dochází porušením právní povinnosti v jiné, než majetkové sféře fyzické osoby takto postižené. Aby vznikla odpovědnost ohrožitele nebo rušitele (u nemajetkové újmy se neužívá výraz škůdce, ale rušitel, či ohrožitel pro případ nezpůsobení újmy, ale pouhého ohrožení práva), je nutné, aby poškozený prokázal existenci příčinné souvislosti vážící se k protiprávnímu jednání.

Obsah pojmu nemajetková újma není právním řádem definován. Již pojmově se však musí jednat o obsah jiný, než majetkový. Současně také odpovědnost za nemajetkovou újmu je jiná, než odpovědnost za újmu majetkovou (tj. za skutečnou škodu a ušlý zisk).

Při odškodňování imateriální újmy se užívá srovnávací metody, pomocí níž se po určení míry závažnosti neoprávněného zásahu stanoví způsob a intenzita následného odškodnění.

Soukromoprávní odpovědnostní systém za ohrožení nebo porušení lidské osobnosti je založen na objektivním principu. Z tohoto vyplývá, že není nutné prokazovat zavinění (subjektivní prvek) na straně rušitele či

ohrozitele práva. Například tedy ten, kdo neoprávněně zasáhne do práva na ochranu osobnosti jiného, odpovídá za svůj neoprávněný zásah, i kdyby o něm nevěděl. Charakter objektivní odpovědnosti je zastáván i judikaturou:

Vzhledem k cílům právní úpravy ochrany osobnosti, jejímž prvořadým požadavkem je chránit osobnost fyzické osoby před zásahy, pokud k nim nebyl původce zásahu oprávněn, nevyžaduje občanský zákoník k úspěšnému uplatnění práva na ochranu osobnosti zavinění. Kdo se zásahu dopustil, nemůže se zprostit odpovědnosti ani důkazem, že byl v omylu (tzv. důkazem omluvitelného omylu). Nevyžaduje se ani vyvolání následků neoprávněného zásahu do práva na ochranu osobnosti.¹

Obdobný názor lze nalézt ve stanovisku vylučujícím zbavení se odpovědnosti za šíření přejatých informací:

Zásadně se nelze úspěšně bránit proti žalobě na ochranu osobnosti tím, že žalovaný šířil pouze ty údaje, které sám jen slyšel.²

Podobný závěr lze nalézt také v rozhodnutí Městského soudu v Praze: *Při šíření nepravdivých tvrzení jde u žalovaného o odpovědnost objektivní, nikoli subjektivní, tedy o odpovědnost bez ohledu na zavinění; žalovaný se nemůže zprostit své odpovědnosti ani s odvoláním na zdroj informací, ani tím, že informaci šířily sdělovací prostředky; přitom žalovaný neprokázal pravdivost svých tvrzení.³*

V tomto smyslu se odpovědnostní systém u práva na ochranu osobnosti odlišuje od soukromoprávního systému odpovědnosti za škodu, který podle občanského zákoníku vychází z předpokládaného zavinění škůdce. Lze tedy konstatovat, že v soukromém právu je odpovědnost za porušení či ohrožení práva na ochranu lidské osobnosti založena na principu objektivní odpovědnosti, který v soukromém právu dominuje, přičemž tomuto principu se vymyká jen část odpovědnosti za škodu.

1 Sborník III. Nejvyššího soudu, SEVT, Praha 1980, str. 176-177

2 Sborník III. Nejvyššího soudu, SEVT, Praha 1980, str. 195

3 Rozsudek Městského soudu v Praze, sp. zn.: 37 C 115/1999

III. Imateriální újma v právně – historickém kontextu

Počátky právní úpravy ochrany osobnosti lze nalézt s příchodem právního státu, přičemž zpočátku byla osobnost chráněna normami trestněprávními. V 19. století byl vydán zákon č. 117/1852 ř.z. o zločinech, přečinech a přestupcích, který ve své hlavě dvanácté: „O přečinech a přestupcích proti bezpečnosti cti“ za trestné považoval tyto zásahy do osobnostních práv:

- urážku na cti křivým obviněním ze zločinu či jiných činů nepočestných či nemravných, nebo uveřejněním jiných na cti důtklivých skutečností ze života
- jiný druh veřejného hanění

U těchto skutkových podstat byla připuštěna možnost obrany důkazem pravdy, ale pouze za předpokladu, že tento důkaz může neoprávněný zásah omluvit. Jako výraz osobního charakteru neoprávněného zásahu byla pro možnost trestního stíhání stanovena podmínka žádosti uraženého k trestnímu stíhání. Pro případ posmrtného útoku do pověsti zesulé fyzické osoby byli aktivně legitimováni k podání žádosti pokrevenci, manžel, přisvojitelé a chovatelé, přisvojenci a chovanci, poručenci a sešvakřenci v pokolení vzestupném a sestupném, sourozenci manžela či manželky a manžel nebo manželka jeho sourozenců zesulé fyzické osoby.

V polovině dvacátého století došlo k uzavření mezinárodní Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, v níž bylo právo na ochranu osobnosti definováno jako jedno ze základních lidských práv. K této Úmluvě tehdejší Československo přistoupilo v roce 1991 a obsah této úmluvy následně implementovalo do Listiny základních práv a svobod.

V šedesátých letech dvacátého století došlo k upuštění striktně trestněprávní ochrany osobnosti a trestným jednáním zůstalo nadále jen sdělování nepravdivých údajů (trestný čin pomluvy) a nepravdivý podnět

ke státnímu orgánu o tom, že konkrétní fyzická osoba se dopustila trestného činu (trestný čin křivého obvinění).

Úprava ochrany osobnosti, která byla vypuštěna z trestního zákona, byla nově implementována normami soukromoprávními a to občanským zákoníkem. Úprava ochrany osobnostních práv byla téměř totožná s dnešním zněním občanského zákoníku. V roce 1991 byla pouze nově upravena možnost domáhat se přiměřeného zadostiučinění v penězích.

Přestože původní úprava taktéž obsahovala generální klausuli, která nebránila přiznat i přiměřené zadostiučinění v penězích, soudní moc se tomuto nároku bránila a tak zákonodárce zvolil přímé zakotvení tohoto práva zákonem.

IV. Právní úprava práva na ochranu osobnosti dle občanského zákoníku

Osobní právo na ochranu osobnosti patří mezi základní lidská práva, má základ v Ústavním pořádku. Tato úprava vychází z mezinárodních smluv o lidských právech, zejména pak mezinárodní Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, jež se stala součástí našeho právního řádu uveřejněním ve Sbírce zákonů pod číslem 209/1992 Sb., přičemž v souladu s těmito smlouvami vzešla úprava, jejíž znění lze nalézt v článku 10 Listiny základních práv a svobod (zákon č. 2/1993 Sb.).

čl. 10 Listiny základních práv a svobod

(1) Každý má právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno.

(2) Každý má právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života.

(3) Každý má právo na ochranu před neoprávněným shromažďováním, zveřejňováním nebo jiným zneužíváním údajů o své osobě.

Konkretizaci Listinou daných práv lze nalézt v § 11 občanského zákoníku.

§ 11 občanského zákoníku

Fyzická osoba má právo na ochranu své osobnosti, zejména života a zdraví, občanské cti a lidské důstojnosti, jakož i soukromí, svého jména a projevu osobní povahy.

Ze skutečnosti, že práva na ochranu osobnosti vychází z úpravy v Listině základních práv a svobod vyplývá, že tato práva jakožto základní lidská práva požívají ochrany předpisem nejvyšší právní síly a není je možno vyloučit s odkazem na úpravu provedenou obyčejným zákonem.

Úkolem úpravy práva na ochranu osobnosti tak, jak je zajištěna občanským zákoníkem, je zabezpečit respektování osobnosti fyzické osoby a tím její všestranný svobodný rozvoj. Současně nelze přehlédnout, že jde i o jedno z důležitých rozvedení příslušných ustanovení Listiny základních práv

a svobod zakotvující pro právní řád jako celek právo na ochranu osobnosti jako základní lidské právo. Podle článku 10 odst. 1 Listiny základních práv a svobod má totiž každý právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno.

Nelze přehlédnout, že Listinu základních práv a svobod uvozuje ústavní zákon č. 23/1991 Sb., který řeší současně i některé otázky jejího obsahu. Především § 1 odst. 1 jasně stanoví direktivu, že ústavní zákony, jiné zákony, právní předpisy, jejich výklad a používání musí být v souladu s Listinou. Z uvedené dikce ústavního zákona vyplývá, že Listinu základních práv a svobod je třeba považovat za právní normu nejvyššího stupně právní síly. Ústavní zákon nadto zároveň koncipuje (§ 1 odst. 2) všeobecnou právní záruku, pokud stanoví, že základní práva a svobody uvedené v Listině jsou pod ochranou ústavního soudu.

S přihlédnutím k uvedenému je zřejmé, že v konkrétním případě není možno odkazem na ustanovení § 3 o.z. případně vyloučit ústavně zajištěné právo na ochranu osobnosti. Vždy je jen věcí posouzení podle okolností případu jaké prostředky ochrany proti zásahu do osobnostní sféry poškozené fyzické osoby ve smyslu ustanovení § 13 o.z. náležejí.⁴

IV.A. Předpoklady pro odškodnění imateriální újmy dle občanského zákoníku

IV.A.1. Předpoklady vzniku odpovědnosti za neoprávněný zásah do práva na ochranu osobnosti

Osobnost fyzické osoby požívá absolutní ochrany občanským zákoníkem, což znamená, že působí vůči všem (erga omnes). Ochrana se týká nejen porušení práva na ochranu osobnosti, ale i pouhého ohrožení tohoto práva:

K úspěšnému uplatnění práva na ochranu osobnosti postačí zjištění, že zásah byl objektivně způsobilý narušit nebo ohrozit práva chráněná ustanovením § 11 občanského zákoníku; nevyžaduje se vyvolání následků.⁵

⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn.: 25 Cdo 52/2001

⁵ Sborník III. Nejvyššího soudu, SEVT, Praha 1980, str. 176 a 177

Skutkové podstaty ohrožení nebo porušení lidské osobnosti jsou rozmanité. Vyvozovat je lze zejména z generální klauzule, z níž plyne, co je v rámci osobního práva na ochranu osobnosti, chráněno. Velký význam zde proto náleží soudnímu výkladu § 11 občanského zákoníku.

Nejvyšší soud k pojmu lidské osobnosti uvádí následující:

I když se připomíná, že definice mohou být rozličné, lze příkladmo uvést, že za osobnost je považován člověk jako jednotlivec, jako subjekt poznání, resp. poznávání, prožívání a jednání ve své společenské podstatě i individuálních zvláštностech, jako nejmenší sociální jednotka i určitá psychofyzická a sociálně psychická struktura. Z hlediska psychologie se osobnost může jevit jako historicky se krystalizující a vyvíjející se celek, systém duševních (ale nepochybně i duchovních) vlastností a tendencí jednotlivce, charakterových rysů, schopností, temperamentu, postojů, potřeb a zájmů, vzdělání, náboženského a kulturního zaměření, přičemž jedním z podstatných rysů osobnosti je vědomí. Osobnost se projevuje jako dynamický systém, jehož rysy se mění podle věkových stupňů přičemž dosahují relativně větší stálosti v dospělosti. Psychologické vlastnosti osobnosti jsou zprostředkovány zvláštностmi nervového systému, které však samy o sobě neurčují charakter, zájmy a sklony člověka. Ty se vytvářejí v procesu individuálního vývoje vlivem výchovy, výuky a společenského prostředí vůbec, přičemž aktivita subjektu „sebetvoření člověka“ v průběhu vývoje roste. Podstatou osobnosti jsou její vztahy k vnímané skutečnosti, k druhým lidem, ke kulturně společenským hodnotám, k aktuálnímu stavu společensko – politického prostředí, k vnímání sebe sama, apod. Tyto vztahy se projevují ve styku s lidmi, v jednání a chování člověka, jeho kulturními výtvoři apod. Každá osobnost má obecné vlastnosti všelidské povahy, zároveň však odráží specifické historické podmínky své doby, národa, společenského zařazení, povolání a má své svérázné, neopakovatelné rysy. Je tak mimo jiné i produktem své doby a jejích podmínek, zároveň v té či oné míře svým podílem na tom produkuje tuto dobu a její podmínky utvářením

a přetvářením svého okolí. Nelze ovšem současně opomenout ani fyzické složky osobnosti fyzické osoby, jako je úroveň jejího zdraví, zvláštnosti vyplývající z jejího individuálního vzhledu a stavby těla, fyzických schopností a možností, příslušnosti k mužské nebo ženské populaci, konkrétní lidské rase, stejně tak jako s tím spojené uvědomování si těchto vlastností samotnou fyzickou osobou, včetně zájmu na ochranu jejich nedotknutelnosti apod. Přes mnohost těchto jednotlivých složek osobnosti je však nutno osobnost fyzické osoby vždy vnímat v její ucelenosti a nedělitelnosti.

Různorodosti projevů jednotlivých stránek lidské osobnosti fyzické osoby odpovídá i nejširší myslitelné spektrum možných neoprávněných zásahů proti některé z těchto složek osobnosti. Přesto však takovým zásahem bude vždy dotčena přímo samotná osobnost fyzické osoby jako celek označených vlastností a charakteristik. Protože se pak jedná o nejvlastnější, nejniternější a nejintimnější sféru fyzické osoby, její dotčení zvenčí je zásahem dotčenou fyzickou osobou velmi často pocíťováno se značně nepříznivou intenzitou. Proto je věcí zákona této osobnostní sféře poskytovat příslušnou právní ochranu v souladu s ústavně zaručenými lidskými právy. Z tohoto pohledu proto také občanský zákoník právo na ochranu osobnosti fyzické osoby upravuje jako jednotné právo, jehož úkolem je v občanskoprávní oblasti zabezpečit respektování osobnosti fyzické osoby a její všestranný svobodný rozvoj. V tomto jednotném rámci práva na ochranu osobnosti existují jednotlivá dílčí práva, která zabezpečují občanskoprávní ochranu jednotlivých hodnot (stránek) osobnosti fyzické osoby jako neoddělitelných součástí celkové fyzické a psychicko – morální integrity osobnosti. Výčet těchto jednotlivých práv tak, jak jsou uvedena v občanském zákoníku, je pak pouze demonstrativní.⁶

6 Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn.: 30 Cdo 2870/2000

Mezi skutkové podstaty neoprávněného zásahu do práva na ochranu osobnosti lze například zařadit:

a) neoprávněný zásah do života fyzické osoby

Takovýmto zásahem se rozumí usmrcení poškozeného. Bohužel dle současné právní úpravy neexistuje žádný nárok na náhradu nemajetkové újmy z důvodu zásahu do života fyzické osoby. Narušením práva na život vzniká narušiteli pouze povinnost k náhradě majetkových škod (viz § 16 občanského zákoníku) a to z toho důvodu, že veškeré nároky z nemajetkových škod jsou osobní povahy, zanikají smrtí a nepřechází na dědice.

b) neoprávněný zásah do zdraví fyzické osoby

Zásahem do zdraví fyzické osoby se rozumí neoprávněný zásah, tedy jakýkoli zásah provedený bez souhlasu této osoby. Při lékařských zákrocích se typicky jedná o případy omylů lékařského personálu. K této skutkové podstatě uvádí Nejvyšší soud následující:

Provedení lékařského zákroku bez souhlasu pacienta může být posuzováno jako neoprávněný zásah do osobnostních práv takového pacienta, konkrétně do práva na tělesnou integritu.

Byl-li zákrok proveden na zdravé části těla, pak žalobkyně byla vystavena vážnému nebezpečí újmy na zdraví. Avšak i bez ohledu na to, zda zákrok následky na zdraví žalobkyně zanechal, tento zásah byl podle žalobkyně způsobilý vyvolat vážné ohrožení, resp. narušení jejích práv chráněných ustanovením § 11 násl. o.z.

Je nutno uvážit, že bez vědomí pacienta uskutečněný a požadavky lékařské vědy neodůvodněný operační zákrok u fyzické osoby, resp. takový zákrok provedený dokonce omylem, bude mít vždy znaky neoprávněného a ve většině případů současně též i velmi závažného zásahu do práva na ochranu osobnosti takové osoby, která má nezadatelné právo na ochranu fyzické integrity, a to bez ohledu na případné skutečně nastalé zdravotní následky zásahu.⁷

7 Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn.: 30 Cdo 2870/2000

Mezi neoprávněné zásahy do zdraví fyzické osoby lze s úspěchem zařadit i případy, kdy narušitel poruší právní normu a v přímé souvislosti s tímto porušením dojde k narušení psychického zdraví poškozeného. Jedná se o tzv. újmu ze šoku. Soud při rozhodování takovýchto případů musí klást vysoký důraz na zjištění, zda byla dodržena podmínka příčinné souvislosti mezi porušením práva a vznikem nemajetkové újmy.

c) neoprávněný zásah do cti fyzické osoby

Nactiutrháčným zásahem je jakýkoli zásah, který má objektivní způsobilost dotknout se cti fyzické osoby v nepřiměřené míře a způsobit tak nemajetkovou újmu. Jde o jednání proti osobní a mravní integritě fyzické osoby, snižující její důstojnost, vážnost a čest, tedy o jednání, které z hlediska vztahu člověka k ostatním členům společnosti ohrožuje jeho postavení a uplatnění ve společnosti. Dle názoru Nejvyššího soudu je takovýmto zásahem zpravidla jakékoli uveřejnění nepravdivého údaje týkajícího se dotčené fyzické osoby.

Uveřejnění nepravdivého údaje, dotýkajícího se osobnosti fyzické osoby zakládá zpravidla neoprávněný zásah do práva na ochranu osobnosti, odůvodňující požadavek na poskytnutí zadostiučinění podle ustanovení § 13 občanského zákoníku.⁸

Ústavní soud, vzhledem ke snaze nalézt rovnováhu mezi právem na svobodu slova a právem na ochranu osobnosti, dospěl k závěru, že uveřejnění nepravdivého údaje může zasáhnout do práva na ochranu osobnosti jen tehdy, když zásah překročí svou intenzitou míru, jež už není společností tolerována. V této souvislosti je nutno podotknout, že osoby společensky či politicky činné požívají nižší ochrany osobnosti, než je tomu u ostatních osob. Jedná se o tzv. osobnosti veřejného zájmu – nositele společenské autority (politiky), význačné

8 Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn.: Cdon 24/1995

umělce, sportovce. Osobnosti veřejného zájmu musí strpět větší míru omezení svého práva na ochranu osobnosti, neb informace týkající se těchto osob jsou nástrojem společenské kontroly pro účely čistoty veřejného života.

V konkrétním případě je proto vždy nezbytné zkoumat míru (intenzitu) tvrzeného porušení základního práva na ochranu osobnosti (osobní cti a dobré pověsti), a to právě v kontextu se svobodou projevu a s právem na informace a se zřetelem na požadavek proporcionality uplatňování těchto práv (a jejich ochrany). Zároveň je nutné, aby příslušný zásah bezprostředně souvisel s porušením chráněného základního práva, tj. aby zde existovala příčinná souvislost mezi nimi. Takto je podle mínění Ústavního soudu nutno interpretovat i právní názor Nejvyššího soudu ČR (srov. citovaný rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 7. 1995, Cdon 24/95), podle něhož „samo uveřejnění nepravdivého údaje, dotýkajícího se osobnosti fyzické osoby, zakládá zpravidla neoprávněný zásah do práva na ochranu její osobnosti.“ To – v kontextu výše uvedených úvah – znamená, že k zásahu do práva na ochranu osobnosti sice zásadně může dojít i objektivně, tedy s vyloučením zavinění narušitele práva, nicméně každé zveřejnění nepravdivého údaje nemusí automaticky znamenat neoprávněný zásah do osobnostních práv; takový zásah je dán pouze tehdy, (1.) jestliže existuje mezi zásahem a porušením osobnostní sféry příčinná souvislost a (2.) jestliže tento zásah v konkrétním případě přesáhl určitou přípustnou intenzitu takovou mírou, kterou již v demokratické společnosti tolerovat nelze.

Podle názoru Ústavního soudu je nutno respektovat určitá specifika běžného periodického tisku, určeného pro informování nejširší veřejnosti (na rozdíl např. od publikací odborných), který v určitých případech musí – především s ohledem na rozsah jednotlivých příspěvků a čtenářský zájem – přistupovat k určitým zjednodušením, a nelze bez dalšího tvrdit, že každé zjednodušení (či zkreslení) musí nutně vést k zásahu do osobnostních práv dotčených osob. Lze tedy stěžít na naprosté přesnosti skutkových tvrzení a klást tak na novináře – ve svých

důsledcích – nesplnitelné nároky. Významné proto musí vždy být to, aby celkové vyznění určité informace odpovídalo pravdě.

Ústavní soud poukazuje na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva, podle níž v případě politika jsou z důvodu jeho postavení veřejné osobnosti dány širší limity přípustné kritiky než v případě soukromé osoby, přičemž je třeba velmi pečlivě rozlišovat mezi fakty a vlastním hodnocením. Existenci faktů lze prokázat, leč pravdivost jejich hodnocení podrobit důkazům nelze. Ve vztahu k hodnotícím soudům nelze tedy požadavek, dokázat jejich pravdivost, naplnit a takový požadavek samotnou svobodu názoru porušuje (Lingens, 8. 7. 1986, A-103, obdobně Oberschlick, 26. 4. 1995, A-13).⁹

Meze uznávaných pravidel slušnosti překračuje taktéž vyobrazení postižené osoby znevažujícím způsobem. Nelze se účinně bránit, že narušitel využívá právo svobody slova, či právo kritiky jednání fyzické osoby, neboť je nutné nalézt rovnováhu mezi svobodou projevu a právem na ochranu osobnosti.

Vyobrazení žalobce v této karikatuře, třebaže vyobrazením nevážným a smyšleným, má z objektivního hlediska charakteristické znaky pornografie, a již proto představuje porušení práv žalobce, zaručených článkem 10 Listiny základních práv a svobod a ustanovením § 11 občanského zákoníku, neboť, podle názoru odvolacího soudu, vybočuje výrazně z mezí v demokratické společnosti uznávaných pravidel slušnosti. I šíření tvorby, kterou žalovaná akciová společnost považuje za uměleckou, nesmí překročit určité hranice vymezené zejména chráněnými celospolečenskými zájmy a hodnotami, konkrétně obsaženými v trestním zákoně. Také ustanovení § 12 odst. 3 občanského zákoníku omezuje uměleckou licenci oprávněnými zájmy fyzické osoby.¹⁰

Lze se domnívat, že pokud ohrožitel pronese nepravdivé výroky na adresu poškozeného ve skupině osob, která zná poškozeného tak dobře, že takovéto výroky tato skupina považuje za nepravdivé, pak

⁹ Rozhodnutí Ústavního soudu, sp. zn.: I ÚS 156/1999

¹⁰ Rozsudek Vrchního soudu v Praze, sp. zn.: 1 Co 28/2002

nedojde k zásahu do osobnostního práva fyzické osoby.

Dalším požadavkem nactiutračného jednání je jeho proniknutí nebo alespoň možnost proniknutí na veřejnost.

Na nezpůsobilost zásahu narušit nebo ohrozit práva chráněná ustanovením § 11 občanského zákoníku usuzují soudy např. v případech, kdy zásah spočíval v tvrzeních, která byla pronesena kupř. za takových okolností, za nichž nehrozilo zveřejnění a nemohl tedy žádným způsobem dojít ke snížení vážnosti fyzické osoby např. mezi jejími spoluobčany.¹¹

V této souvislosti je však nutno upozornit na skutečnost, že ohrožitel poruší právo na ochranu osobnosti již tím, že předá nepravdivý výrok k dispozici masmédiím. Přestože nedojde k dalšímu šíření nepravdivého výroku, postačuje když se výrok dostane mimo sféru ohrožitele a ten tak ztratí schopnost ovlivnit rozhodnutí o dalším masovém zveřejnění či nezveřejnění tohoto výroku. K tomuto závěru dospěl Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí:

Jako názor odchylojící se od již citovaných závěrů z uveřejněné judikatury bylo třeba, podle názoru dovolacího soudu, považovat právní závěr odvolacího soudu, vyjádřený v jeho rozhodnutí z 18.4.2001, sp. zn. I Co 178/2000 Vrchního soudu v Olomouci. Odvolací soud ve svém právním závěru nekladl totiž důraz na to, že je rozhodné, zda se pronesené (sdělené) údaje dostaly na veřejnost nebo mohly se v důsledku jednání subjektu zásahu dostat na veřejnost (srov. Sborník III. Nejvyššího soudu, SEVT, Praha 1980, str. 199), ale naopak za rozhodné pokládal to, zda v daném případě Č. t. k. si jen zprávu přečetla a žádnou pasáž z ní nepublikovala, takže podle názoru odvolacího soudu tu chyběl základní předpoklad, tedy zveřejnění zprávy. V tomto smyslu jde o názor lišící se od závěrů z citované uveřejněné a ustálené judikatury.¹²

Naopak nepůjde o neoprávněný zásah do občanské cti v případě, kdy bude nactiutračný výrok obsahem rozhodnutí státního orgánu, byť bylo toto rozhodnutí vyhlášeno veřejně.

¹¹ Sborník III. Nejvyššího soudu, SEVT, Praha 1980, str. 177

¹² Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn.: 28 Cdo 1234/2002

Nebylo by možné připustit žalobu na ochranu osobnosti pro obsah vydaného rozhodnutí (odůvodnění rozhodnutí) proti orgánu, který je povolán takové rozhodnutí učinit. Nápravě tu totiž slouží opravné prostředky proti rozhodnutí, případně návrh na opravu důvodů rozhodnutí soudu podle ustanovení § 165 občanského soudního řádu.¹³

Taktéž nedojde k neoprávněnému zásahu za předpokladu projevu obsahujícího byť nepřiměřenou kritiku, avšak vysloveného v prostředí oprávněném řešit kritizované jednání:

Neoprávněným zásahem do práv chráněných ustanoveními § 11 a násl. občanského zákoníku nejsou projevy, které podle obsahu, formy a cíle lze považovat za upozornění, podněty k řešení nebo žádosti o objasnění a přešetření určitých okolností, byly-li proneseny v prostředí oprávněném věc řešit.¹⁴

Musí však jít pouze o kritiku jednání, nikoliv o hanění kritizované fyzické osoby dehonestujícími urážkami.

d) neoprávněný zásah do práva na soukromí fyzické osoby

Za neoprávněný zásah do soukromí lze považovat nejen zásah do rodinného života fyzické osoby (viz bod e), ale také jakékoli šíření údajů týkajících se intimní sféry této osoby, a to ať již nepravdivých (výklad zde je obdobný, jako u neoprávněných zásahů do občanské cti), tak i pravdivých.

Neoprávněným zásahem může být i pravdivé tvrzení, které se dotýká intimní sféry života občana, neboť ta je rovněž chráněna ustanovením § 11 občanského zákoníku jako jedna z neméně významných složek osobnosti fyzické osoby, potřebná k jejímu rozvoji a k uplatnění fyzické osoby ve společnosti. Intimní sféru tvoří intimní život občana v nejužším smyslu a rodinný život. Bude vždy věcí konkrétního případu, zda zásah do práva chráněného ustanoveními § 11 a násl. občanského zákoníku se dotkl intimní sféry občana.¹⁵

13 Sborník III. Nejvyššího soudu, SEVT, Praha 1980, str. 197

14 Sborník III. Nejvyššího soudu, SEVT, Praha 1980, str. 177

15 Sborník III. Nejvyššího soudu, SEVT, Praha 1980, str. 173

Obsahem pojmu právo na soukromí se zabýval i Evropský soud pro lidská práva, přičemž dospěl k závěru, že se nejedná o neoprávněný zásah do práva na soukromí v případě, kdy údaje intimního charakteru nejsou fyzickou osobou důsledně střeženy:

Ne každá sexuální aktivita provozovaná za zavřenými dveřmi spadá do rámce článku 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. V projednávaném případě byli žadatelé zapojeni do ústně dohodnutých sadomasochistických aktivit za účelem sexuálního uspokojení. Není pochyb o tom, že sexuální orientace a aktivity znamenají intimní stránku soukromého života. Do projednávaných aktivit bylo ale zapojeno značné množství lidí a tyto aktivity zahrnovaly, inter alia, získávání nových „členů“, zajištění několika speciálně vybavených „pokojů“ a pořizování mnoha videozáznamů, které byly šířeny mezi „členy“. Je tudíž otázkou, zda za těchto zvláštních okolností případu sexuální aktivity žadatelů spadaly výhradně do jejich „soukromého života“.¹⁶

Obdobný závěr lze nalézt také v rozhodnutích českých soudů:

Ochrana důkazem pravdy není možná, pokud jde o zásahy do intimní sféry občana, neboť i pravdivý zásah je neoprávněným zásahem. Intimní sféra osobnosti občana je totiž zásadně chráněna i proti projevům, které jsou jinak pravdivé. Přesto je možno vzít v úvahu případ, kdy občan svým chováním určitou skutečnost z chráněné sféry své osobnosti vyloučil, například svým chováním na místech, na kterých lze předpokládat přítomnost jiných osob, takže se zbavil možnost úspěšně žalovat, pokud by později někdo o těchto pravdivých skutečnostech mluvil.¹⁷

e) neoprávněný zásah do práva na rodinný život

Právelem na rodinný život se rozumí právo navazovat a udržovat vztahy s rodinnými příslušníky. Vzhledem k tomu, že se jedná o soudcovskou skutkovou podstatu, je vhodné přímo citovat rozhodnutí Krajského soudu v Ostravě:

¹⁶ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Laskey ze dne 19. 2. 1997

¹⁷ Sborník III. Nejvyššího soudu, SEVT, Praha 1980, str. 195-196

Z ustanovení Listiny základních práv a svobod a mezinárodních smluv o lidských právech a základních svobodách lze dovodit, že právo na soukromí, uvedené též v ustanovení § 11 Občanského zákoníku, se neomezuje jen na svobodné rozhodování fyzické osoby o zpřístupňování skutečností týkajících se jejího soukromí jiným osobám a na ochranu proti neoprávněným zásahům do tohoto oprávnění fyzické osoby. Pojem „soukromý život“ ve smyslu čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a svobod ze dne 4.11.1950 nelze omezovat ani na vnitřní kruh, v jehož rámci může jednotlivec žít svůj vlastní osobní život podle libosti a zcela z něho vyloučit vnější svět nezahrnutý do tohoto kruhu. Respektování soukromého života zahrnuje rovněž do určité míry právo vytvořit a udržovat vztahy s jinými lidskými bytostmi, zejména v citové oblasti, aby tak bylo možné rozvíjet a naplňovat vlastní osobnost. Rodinný život, který je nepochybně součástí soukromého života fyzické osoby, zahrnuje nejen sociální, morální a kulturní vztahy mezi nejbližšími rodinnými příslušníky, vytvářené v době jejich společného soužití, nýbrž i vztahy mezi jinými blízkými příbuznými, bez ohledu na to, zda spolu trvale žijí, či nikoliv. Jde například též o vztahy mezi vnuky a prarodiči nebo mezi dospělými dětmi, žijícími v založených vlastních rodinách a rodiči. Protiprávní narušení těchto rodinných vztahů ze strany jiného představuje neoprávněný zásah do práva na soukromý a rodinný život fyzické osoby.¹⁸

f) neoprávněný zásah do práva na osobní svobodu

Kdo neoprávněně omezí osobní svobodu fyzické osoby, poruší tím její osobnostní práva. O neoprávněný zásah však nepůjde v případech, kdy narušitel jednal v souladu s právem.

Podle ustanovení § 76 odst. 2 trestního řádu osobní svobodu osoby, která byla přistižena při trestném činu nebo bezprostředně poté, smí omezit kdokoli, pokud je to nutné ke zjištění její totožnosti, k zamezení útěku nebo zajištění důkazů. Je však povinen tuto osobu předat ihned vyšetřovateli nebo policejnímu orgánu; příslušníka ozbrojených sil může

18 Rozsudek Krajského soudu v Ostravě, sp. zn.: 23 C 52/1996

těž předat nejbližšímu útvaru ozbrojených sil nebo správci posádky. Nelze-li takovou osobu ihned předat, je třeba některému z uvedených orgánů omezení osobní svobody bez odkladu oznámit.¹⁹

IV.A.2. Předpoklady vzniku odpovědnosti za škodu na životě a zdraví

Škoda na životě a na zdraví je škodou nemateriální, která může vzniknout poškozenému v případě, že narušitel poruší právní normu zakazující zásah do života či do zdraví, poruší tedy zákaz daný § 11 občanského zákoníku. Právo uplatnit náhradu škody je dáno § 16 občanského zákoníku:

§ 16 občanského zákoníku

Kdo neoprávněným zásahem do práva na ochranu osobnosti způsobí škodu, odpovídá za ni podle ustanovení tohoto zákona o odpovědnosti za škodu.

Na rozdíl od odpovědnosti podle § 13 občanského zákoníku se jedná o odpovědnost na principu subjektivním (odpovědnost za zavinění), která předpokládá, že poškozená fyzická osoba prokáže existenci těchto podmínek:

- protiprávní zásah do osobnostního práva na ochranu života či zdraví
- existenci škody
- příčinnou souvislost mezi první a druhou podmínkou

Za škodu se považuje každé tělesné a duševní strádání způsobené neoprávněným zásahem do zdraví fyzické osoby.

Povinná osoba se může své odpovědnosti zprostit (exkulpat) v případě, když prokáže, že škodu nezavinila, tj. že nevěděla, že svým jednáním může způsobit škodu a s ohledem na okolnosti případu o takové možnosti vědět nemohla a nebyla povinna (viz § 420, odst. 3 občanského zákoníku).

19 Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn.: 30 Cdo 203/2003

IV.A.3. Problematika existence příčinné souvislosti jako požadavku vzniku nároku na náhradu nemajetkové újmy

Příčinná souvislost mezi protiprávním úkonem a škodou je jedním z nezbytných předpokladů vzniku odpovědnosti za škodu. Při posouzení otázky, zda je dána příčinná souvislost mezi škodou a skutečností, s níž zákon spojuje vznik odpovědnosti, se postupuje tak, že se nejdříve zjišťuje následek, tj. existence škody. Poté se zjišťuje, zda došlo k neoprávněnému zásahu do právem chráněných zájmů, a dále zda mezi tímto neoprávněným zásahem a následkem je v konkrétním případě objektivní kauzální vztah, tj. zda porušení práva objektivně vedlo ke vzniku škody.

K problematice příčinné souvislosti se náleží citovat rozsudek Nejvyššího soudu, v němž je uvedena skutečnost, že neexistuje příčinná souvislost mezi neoprávněným zásahem do života člena rodiny a následným vznikem škody na zdraví fyzické osoby v důsledku úmrtí tohoto člena:

V daném případě žalovaný při jízdě motorovým vozidlem srazil manžela žalobkyně, a tedy jednoznačně odpovídá za škodu, kterou mu tím způsobil na zdraví, a to bez ohledu, zda se jedná o odpovědnost žalovaného jako řidiče vozu podle § 420 obč. zák. nebo jako provozovatele podle § 427 obč. zák. Při této nehodě k poškození zdraví žalobkyně nedošlo, nýbrž – jak vyplývá ze zjištěného skutkového stavu věci – porucha osobnosti, pro níž žalobkyně není schopna zařadit se do běžného života, se u ní rozvinula na základě depresivní poruchy a šoku v reakci na nepříznivou životní situaci vyvolanou úrazem a následným úmrtím jejího manžela. Příмым důsledkem dopravní nehody zaviněné žalovaným bylo poškození zdraví a úmrtí manžela žalobkyně a tento důsledek se pak stal příčinou vzniku újmy na zdraví žalobkyně. Újma, jež vznikla na zdraví žalobkyně následkem reakce (šoku) na smrtelný úraz jejího manžela, vznikla tedy v příčinné souvislosti se skutečností, jež sama je následkem jednání žalovaného (tj. s úmrtím manžela žalobkyně). V takovém případě je třeba

i nadále vycházet z právního názoru na otázku příčinné souvislosti mezi protiprávním jednáním škůdce či škodnou událostí a vznikem škody, jak byl vysloven v rozhodnutí býv. Nejvyššího soudu ČSR, publikovaném pod č. 7 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, roč. 1979, v němž se uvádí, že příčinnou souvislost mezi jednáním škůdce a vzniklou škodou nelze dovodit ze skutečnosti, která je již sama následkem, za nějž škůdce odpovídá z jiného právního důvodu. Tak je tomu např. tehdy, utrpěl-li někdo škodu v důsledku reakce (šoku) na zprávu o smrtelném úrazu jiné osoby, který škůdce způsobil a za škodu z něhož (srov. § 448 o. z.) odpovídá.²⁰

Z citovaného rozhodnutí vyplývá, že není možno prokázat přímou příčinnou souvislost mezi neoprávněným zásahem do života blízké osoby a zhoršeného psychického stavu postižené fyzické osoby. Na takovéto neoprávněné zásahy je tedy nutno uplatnit nároky z porušení práva na rodinný život s touto blízkou osobou. Zde je pak příčinná souvislost mezi usmrcením blízké osoby a neoprávněným zásahem do práva na rodinný život již zcela zřejmá.

20 Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn.: 25 Cdo 1455/2003

IV.B. Nároky vyplývající ze vzniklé imateriální újmy

IV.B.1. Nároky na odstranění následků neoprávněného zásahu do práva na ochranu osobnosti

Právo na ochranu osobnosti je právem osobním, které v důsledku jeho povahy nelze ocenit penězi. Právním důsledkem jeho povahy je i to, že ochranu osobnosti (ani osobnost samu) nelze ani ocenit jako předmět občanského soudního řízení, což platí i pro její neocenitelnost pro účely stanovení náhrady nákladů řízení.

S ochranou osobnosti fyzické osoby spojuje občanský zákoník zvláštní právní prostředky, které jsou příznačné pro celý soukromoprávní ochranný systém práv k nemotným statkům, zahrnujícím v širokém pojetí i ochranu osobnosti, a které prolínají celým tímto systémem. Jedná se tedy o zvláštní žalobní nároky, které jsou občanským zákoníkem vytyčeny jen demonstrativně:

§ 13 občanského zákoníku

(1) Fyzická osoba má právo se zejména domáhat, aby bylo upuštěno od neoprávněných zásahů do práva na ochranu její osobnosti, aby byly odstraněny následky těchto zásahů a aby jí bylo dáno přiměřené zadostiučinění.

(2) Pokud by se nejevilo postačujícím zadostiučinění podle odstavce 1 zejména proto, že byla ve značné míře snížena důstojnost fyzické osoby nebo její vážnost ve společnosti, má fyzická osoba též právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích.

(3) Výši náhrady podle odstavce 2 určí soud s přihlédnutím k závažnosti vzniklé újmy a k okolnostem, za nichž k porušení práva došlo.

Při formulaci žalobního petitu musí dbát poškozený na to, aby přesně uvedl, čeho se domáhá a z jakého důvodu. V případě neurčitého žalobního petitu musí soud vyzvat žalobce k jeho upřesnění a pokud ani přes opravné podání není petit určitý, musí soud žalobu zamítnout.

Žalobní návrhy ve věcech ochrany osobnosti nesmějí být formulovány obecně a nepřesně; takové nepřesnosti musí být odstraněny a nemají být přebírány do rozsudků ve znění vyvolávajícím pochybnosti.²¹

a) Nároky, kterých se může poškozený domáhat

i. Poškozený má právo domáhat se upuštění od neoprávněných zásahů do osobního práva na ochranu osobnosti. Tomu odpovídá žalobní nárok na zdržení se, na zákaz určitého konání, tj. záporní žaloba (negatorní), jejímž hmotněprávním předpokladem je, že neoprávněný zásah do práva trvá anebo hrozí jeho nebezpečí.

Nezbytnou podmínkou pro úspěšné domáhání se upuštění od neoprávněného zásahu do osobnosti fyzické osoby je, aby neoprávněný zásah trval, popřípadě aby existovalo bezprostřední nebezpečí jeho uskutečnění či opakování v budoucnu. Z toho plyne, že právní prostředek tohoto druhu nemá místo tam, kde neoprávněný zásah do osobnosti fyzické osoby byl již ukončen a netrval, popřípadě kde neexistuje žádné bezprostřední nebezpečí jeho uskutečnění či opakování v budoucnu. Tím tento občanskoprávní prostředek, který směřuje k tomu, aby žalovaný upustil od neoprávněného zásahu, a tak bylo zabráněno újmě na osobnosti fyzické osoby, nabývá výrazně preventivního charakteru.²²

Stejně jako u všech nároků z práva na ochranu osobnosti i u nároku na zdržení se neoprávněných zásahů je nutné, aby bylo přesně vyjádřeno, čeho se poškozený domáhá.

V žalobě domáhající se uložení povinnosti zdržet se zásahů dotýkajících se osobnosti žalobce je nutno přesně vyjádřit, čeho se má žalovaný zdržet. Jen požadavek, že se má žalovaný zdržet jakýchkoli výroků zasahujících do cti žalobce nestačí, neboť rozsudek se nemůže týkat jiných zásahů, než ke kterým došlo.²³

ii. Dále pak se poškozený může domáhat odstranění následků neoprávněných zásahů do osobního práva na ochranu osobnosti,

21 Sborník III. Nejvyššího soudu, SEVT, Praha 1980, str. 210

22 Rozsudek Krajského soudu v Ostravě, sp. zn.: 23 C 3/1997

23 Sborník III. Nejvyššího soudu, SEVT, Praha 1980, str. 210

jehož způsob má odpovídat obsahu, rozsahu a formě neoprávněného zásahu, tj. obnovení stavu, který tu byl před neoprávněným zásahem. Tomu odpovídá žalobní nárok restituční. V praxi může jít o uplatnění práva, resp. žalobního nároku na zničení obrazových snímků, jejichž prostřednictvím došlo k neoprávněnému zásahu do osobního práva na ochranu osobnosti či stažení publikací z distribuční sítě. Další možností je stanovit narušiteli povinnost, aby něco vykonal tak, aby alespoň částečně obnovil stav před neoprávněným zásahem. Jde například o právo na opravu článku v tisku (obdoba povinnosti vyplývající z tiskového zákona), v němž narušitel uvede, kdy, jak a vůči komu se dopustil neoprávněného zásahu.

iii. Dalším z druhů uplatnění práva na ochranu osobnosti je právo na přiměřené zadostiučinění. Účelem poskytnutí přiměřeného zadostiučinění, a to v jakékoli formě, je nastolení, či spíše jen přiblížení se, spravedlnosti, a to vyrovnáním způsobené nemajetkové újmy osobnostní povahy poskytnutím satisfakčního plnění. V žalobě na ochranu osobnosti musí být jasně uvedeno, že se žalobce přiměřeného zadostiučinění domáhá.

Přiměřené zadostiučinění musí žalobce navrhnout a z návrhu musí být patrné, jaké zadostiučinění žalobce požaduje.²⁴

Přiměřeného zadostiučinění se poškozená fyzická osoba nemůže domáhat tehdy, když si jej již sama poskytla formou svémoci.

Je-li účelem zadostiučinění podle § 13 o.z. reparace následků zásahu do osobnostní sféry fyzické osoby, pak předpoklad poskytnutí takového zadostiučinění může modifikovat skutečnost případného zhojení následku zásahu v té či oné míře tím, že jistou formu zadostiučinění si fakticky poskytne sám poškozený, a to na úkor zájmů škůdce, např. ve formě následného a jinak neakceptovatelného verbálního nebo brachiálního útoku, apod. V takovýchto případech je třeba porovnat míru dotčení osobnosti fyzické osoby a tomu odpovídající předpoklad přiměřenosti

24 Sborník III. Nejvyššího soudu, SEVT, Praha 1980, str. 211

odpovídající satisfakce s tím, do jaké míry byl nárok na satisfakci suplován případnou „svémocí“ poškozeného.²⁵

Právo na přiměřené zadostiučinění je dvojí: přiměřené zadostiučinění morální a přiměřené zadostiučinění (náhrada nemajetkové újmy) v penězích.

Morální přiměřené zadostiučinění má obvykle formu omluvy a jeho účelem je poskytnutí satisfakce postižené fyzické osobě například tím, že tato omluva je pronesena narušitelem na veřejnosti. Pokud měl neoprávněný zásah lokální charakter – o zásahu se mohl dovědět konkrétně definovatelný okruh osob, pak se nelze domáhat zveřejnění omluvy v periodiku s globálním dosahem na osoby, které se o neoprávněném zásahu ani nemohly dovědět.

Omluva podle § 13/1 občanského zákoníku nemůže být pronášena za takových okolností, že teprve z ní se určitá část veřejnosti dozví o zásahu do osobnostních práv fyzické osoby, o němž by se jinak nedověděla, a jenž by tedy do té doby ani nemohl vážnost postižené osoby v očích dané části veřejnosti snížit.²⁶

Obsah omluvy musí poškozená fyzická osoba uvést v petitu žaloby, jinak bude tato pro svou neurčitost zamítnuta. Obsah omluvy musí odpovídajícím způsobem reagovat na utrpěnou újmu.

Pokud tedy ustanovení § 13 odst. 1 o.z. umožňuje postižené fyzické osobě žádat v případě neoprávněného zásahu do práva na ochranu její osobnosti i přiměřené zadostiučinění, je nezbytné, aby výrok rozhodnutí především odpovídajícím způsobem reagoval na utrpěnou újmu na osobnostních právech takové fyzické osoby a současně musí být natolik přesný a určitý, aby zajišťoval možnost případného nuceného výkonu takového rozhodnutí. Tomu však výrok napadeného rozsudku odvolacího soudu ve věci samé neodpovídá svojí obecností a nekonkrétností, pokud se týká vymezení přisouzeného morálního zadostiučinění ve formě omluvy. Především totiž zcela zřetelně a určitě nevymezuje, kterých

²⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn.: 30 Cdo 2971/2000

²⁶ Rozsudek Krajského soudu v Ostravě, sp. zn.: 23 C 3/1997

konkrétních výroků se má omluva týkat a zejména pak není vůbec určeno znění přisouzené omluvy, což v zásadě vylučuje možnost vykonání tohoto rozsudku.²⁷

Pokud se přiměřené morální zadostiučinění nejeví jako postačující, neboť byla ve značné míře snížena důstojnost dotčené fyzické osoby, či vážnost fyzické osoby ve společnosti, nastupuje druhý stupeň přiměřeného zadostiučinění, označený občanským zákoníkem jako:

iv. náhrada nemajetkové újmy v penězích. Obě formy satisfakce, tj. jak omluvu, tak i přiměřené zadostiučinění lze uplatnit souběžně. Výši náhrady nemajetkové újmy v penězích určí soud volným soudcovským uvážením v mezích zákona. Soud je však vázán návrhem žalobce a nesmí přisoudit výše, než bylo navrhováno.

Výše přiznaného zadostiučinění v penězích je závislá na úvaze soudu, který při jejím stanovení přihlíží zásadně k hlediskům uvedeným v ustanovení §13 občanského zákoníku. Pro určení výše zadostiučinění je však rozhodující návrh samostatné postižené osoby. Nelze přehlédnout, že řízení o ochranu osobnosti je návrhové řízení a s odkazem na ustanovení § 79 odst. 1 o.s.ř. musí být ze žaloby patrné, čeho se žalobce domáhá, tedy v dané věci jaké konkrétní výše zadostiučinění v penězích se domáhá. Požadovaná výše peněžitého zadostiučinění pak tvoří maximální hranici, kterou soud může přiznat. To, že výši náhrady podle ustanovení § 13/1 občanského zákoníku určuje soud s přihlédnutím k závažnosti vzniklé újmy a k okolnostem, za nichž k porušení práva došlo, nebrání soudu, aby postižené fyzické osobě za účelem přiměřeného vyvážení a zmírnění vzniklé nemajetkové újmy přiznal méně, než požaduje, popřípadě její návrh v tomto směru zamítl zcela jako nedůvodný.²⁸

Soud při rozhodování přihlíží k taxativně stanoveným zákonným kritériím, a to k závažnosti vzniklé nemajetkové újmy osobnostní

²⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn.: 26 Cdo 410/2000

²⁸ Usnesení Vrchního soudu v Praze, sp. zn.: 1 Co 174/1995

povahy, přičemž se předpokládá, že čím závažnější bude tato újma co do svého rozsahu, trvání, důsledků, odstranitelnosti apod., bude i vyšší její náhrada v penězích a k okolnostem, za nichž k ohrožení nebo porušení osobního práva na ochranu osobnosti došlo (zde mohou mít svůj význam i takové pojmy jako zavinění, pohnutka, způsob neoprávněného zásahu apod.)

V této souvislosti se nabízí ukázka argumentace soudu při stanovení výše přiměřeného zadostiučinění v penězích:

Z hlediska intenzity, trvání, rozsahu a hlasu nepříznivých důsledků na postavení dotčené fyzické osoby – žalobce (ať již v rodině, ve společnosti, či na pracovišti), je pak nesporné, že přiznání pouze morálního zadostiučinění je zcela nepřiměřené. Zde je nutno přihlídnout zejména k nevratnosti neoprávněného zásahu do osobnostních práv žalobce s neodstranitelným následkem. Za této situace byly splněny předpoklady pro poskytnutí nemajetkové újmy v penězích dle § 13/2 OZ. Krajský soud se dále zabýval samotnou výší této nemajetkové újmy v penězích ve vztahu k žalobci, kdy pro určení výše peněžitého zadostiučinění soudem jsou stanovena zákonem taxativně dvě kritéria, a to závažnost vzniklé nemajetkové újmy (čím závažnější je co do své intenzity, rozsahu a trvání, tím by měla být vyšší i částka peněžitého zadostiučinění) a okolnosti, za kterých k neoprávněnému zásahu došlo. Pokud jde o samotnou závažnost vzniklé nemajetkové újmy je nesporné, že se jedná o újmu s nevratnými, nereparovatelnými následky. Neoprávněný zásah do života dcery žalobce narušil rovněž žalobcův rodinný život. Významným způsobem bylo poznamenáno jeho manželství, došlo k zániku intimního soužití v manželství, které se dosud nepodařilo obnovit.

Krajský soud při svých úvahách přihlédl rovněž k negativnímu dopadu neoprávněného zásahu do pracovní sféry žalobce. Dále bylo přihlídnuto k samotným okolnostem neoprávněného zásahu, jehož se žalovaný dopustil ve stavu značné podnapilosti.²⁹

29 Rozsudek Krajského soudu v Ostravě, sp. zn.: 23 C 47/2002

Vzhledem k tomu, že výše přiměřeného zadostiučinění plně závisí na úvaze soudu, náleží poškozenému náhrada nákladů právního zastoupení v plné výši i pro případ, že soud přiměřené zadostiučinění v penězích nepřizná, neboť se mu jeví postačující zadostiučinění morální.

Jestliže měl žalobce, domáhající se žalobou na ochranu osobnosti morálního zadostiučinění a náhrady nemajetkové újmy v penězích, úspěch jen co do morálního zadostiučinění, přichází v úvahu plná náhrada nákladů řízení ve smyslu ustanovení § 142/3 o.s.ř., neboť nepřiznání požadované náhrady nemajetkové újmy bylo dáno úvahou soudu.³⁰

Při rozhodování o poskytnutí přiměřeného zadostiučinění v penězích musí soud zvážit i dopad na narušitele, nesmí přiznat zadostiučinění ve výši, která by pro narušitele měla likvidační charakter.

Určená výše zadostiučinění v penězích musí být přiměřená, tj. odpovídající zmírnění nemajetkové újmy vzniklé žalobci. Je sice pravdou, že soud při svých úvahách nepřihlíží k majetkovým poměrům ani původce neoprávněného zásahu ani k poměrům fyzické osoby neoprávněným zásahem dotčené, avšak je nutné zvážit také výchovné hledisko této újmy, aby působila odstrašujícím způsobem, preventivně, jak na původce neoprávněného zásahu, tak i na všechny ostatní. Tento účinek by nemohl být dosažen, pokud by stanovená částka nemajetkové újmy byla likvidační ke vztahu k žalovanému.³¹

Při rozhodování soudu o náhradě nemajetkové újmy v penězích musí soud také přihlídnout k tomu, zda nepostačuje zadostiučinění ve formě odůvodnění rozsudku, v němž je konstatováno, že bylo zasaženo do práv na ochranu osobnosti.

v. V neposlední řadě se poškozený může domáhat jiného práva vyplývajícího z § 13 odst. 1 občanského zákoníku, jako je např.

³⁰ Nález ÚS sp. zn. III ÚS 170/1999

³¹ Rozsudek Krajského soudu v Ostravě, sp. zn.: 23 C 47/2002

právo domáhat se určení, že určitým neoprávněným zásahem došlo k ohrožení nebo porušení osobního práva na ochranu osobnosti anebo například, že určitý údaj je či není pravdivý. V takovém případě se osobní právo na ochranu osobnosti u soudu neuplatňuje žalobou určovací, nýbrž žalobou atypickou, vycházející z občanského soudního řádu, u níž se neprokazuje naléhavý právní zájem, neboť se tato žaloba hmotněprávně opírá o demonstrativní výčet právních prostředků ochrany osobnosti v občanském zákoníku. Smysl určení, že došlo k neoprávněnému zásahu lze spatřovat v § 16 občanského zákoníku, neboť je-li vydáno rozhodnutí, že došlo k neoprávněnému zásahu, lze se poté úspěšně domáhat náhrady škody vzniklé tímto neoprávněným zásahem. K tomuto Nejvyšší soud:

Ochrany osobnosti ve smyslu ustanovení § 11 a násl. občanského zákoníku se lze vedle žalob domáhajících se zdržení neoprávněných zásahů do práva na ochranu osobnosti a vedle žalob na odstranění následků takových zásahů domáhat také např. žalobami o určení nepravdivosti zásahů tohoto druhu (zejména slovních a písemných výroků) nebo určení, že původce zásahů neoprávněně zasáhl do práva žalobce na ochranu osobnosti.³²

Uvážit lze, že mezi tato jiná osobní práva na ochranu osobnosti patří i osobní právo na uveřejnění rozsudku na náklady žalovaného.

b) Možnost uplatnění úroků z prodlení

Úroky z prodlení jsou příslušenstvím pohledávky peněžitého charakteru. Úroky lze uplatnit dle § 517 občanského zákoníku za předpokladu, že je dlužník v prodlení s plněním. Dle názoru Krajského soudu v Ostravě není v případech náhrady nemajetkové újmy v penězích možno přiznat i úroky z prodlení, neboť výše tohoto zadostiučinění plně záleží na úvaze soudu.

32 Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn.: Cdon 18/1995

Právo požadovat vedle plnění i úroky z prodlení má podle § 517/2 OZ věřitel vůči dlužníku, jde-li o prodlení s plněním peněžitého dluhu a není-li podle OZ dlužník povinen platit poplatek z prodlení. Zákon tedy právo na úroky z prodlení spojuje jen se závazkovými právními vztahy, z nichž věřiteli vzniká právo na plnění od dlužníka a dlužníkovi vzniká povinnost splnit závazek. Právní vztah mezi původcem neoprávněného zásahu do osobnostních práv fyzické osoby a touto osobou, jehož obsahem je právo fyzické osoby domáhat se ochrany podle § 11 a násl. OZ, a to i žalobou na náhradu nemajetkové újmy v penězích na straně jedné a povinnost původce zásahu snášet sankce uložené soudem, včetně případné povinnosti k zaplacení náhrady nemajetkové újmy v penězích na straně druhé, však závazkovým právním vztahem není. Právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích podle § 13 OZ proto není právem věřitele na plnění (pohledávkou) od dlužníka podle ustanovení § 488 a násl. OZ a uspokojení tohoto práva není plněním peněžitého dluhu ve smyslu ustanovení § 517/2 OZ.³³

S tímto názorem soudu nelze souhlasit, neboť povinnost narušitele zaplatit poškozené fyzické osobě náhradu nemajetkové újmy v penězích je závazkem vzniklým dle zákona (viz § 489 občanského zákoníku), konkrétně dle § 13 občanského zákoníku. Skutečnost, že výše tohoto peněžitého závazku je stanovena až rozhodnutím soudu, nebo uzavřením smlouvy o náhradě nemajetkové újmy má pouze vliv na stanovení počátku prodlení.

V této souvislosti je také nutno zdůraznit, jaký je význam úpravy úroků z prodlení. Úroky z prodlení slouží k náhradě ztráty finanční hodnoty vlivem inflace a také zahrnují zisk, který by při možnosti dispozice s dlužnou peněžitou částkou mohl vzniknout.

Pokud by byl připuštěn výklad, že úroky z prodlení nelze při náhradě nemajetkové újmy v penězích přiznat, pak by v případě

33 Rozsudek Krajského soudu v Ostravě, sp. zn.: 23 C 113/1999

pádivé inflace byl škůdce ve výhodnějším postavení a zdráháním se plnění byt' přisouzené pohledávky by získával na úkor poškozeného.

IV.B.2. Nároky na odškodnění při škodě na životě a na zdraví

Náhrada škody (ve smyslu nemajetkové újmy na zdraví), je samostatným žalobním nárokem. Tento nárok může být uplatněn také kumulativně s žalobními nároky uvedenými v kapitole IV.B.1.a).

Škodou se při neoprávněném zásahu do zdraví fyzické osoby rozumí bolest způsobená zraněním a ztížení společenského uplatnění, kteréžto je důsledkem zhoršeného zdravotního stavu.

Tyto nároky vyplývají z ustanovení § 444 občanského zákoníku.

§ 444 občanského zákoníku

(1) Při škodě na zdraví se jednorázově odškodňují bolesti poškozeného a ztížení jeho společenského uplatnění.

(2) Ministerstvo zdravotnictví stanoví v dohodě s Ministerstvem práce a sociálních věcí vyhláškou výši, do které lze poskytnout náhradu za bolest a za ztížení společenského uplatnění, a určování výše náhrady v jednotlivých případech.

a) Jednotlivé nároky při odškodnění škody na zdraví

i. Bolestné představuje náhradu škody za imateriální újmu utrpěnou při škodě na zdraví. Náhrada zde nemá povahu naturální restituce ani reparace, tj. poskytnutí ekvivalentu uvedené újmy, ale má povahu satisfakční. Jejím cílem je poskytnutím peněžních prostředků vyvážit, případně zmírnit bolesti vzniklé při samotném poškození zdraví, při léčení, resp. odstraňování následků poškození zdraví. Nárok na bolestné je nárokem osobní povahy, který zaniká smrtí poškozeného, a to bez zřetele k tomu, zda byl ještě za života poškozeného uplatněn, resp. dokonce soudem přiznán, (avšak ke dni jeho smrti nebyl uspokojen). Náhrada bolestného se poskytuje jednorázově, nikoliv ve formě opakujícího se plnění. Výše bolestného a podmínky jeho poskytnutí jsou podrobně upraveny vyhláškou č. 440/2001 Sb.

ii. Náhrada za ztížení společenského uplatnění se poskytne, jde-li o trvalé poškození zdraví poškozeného, které má nepříznivé důsledky pro jeho životní úkony a pro uspokojování jeho životních a společenských úkolů. Ztížení společenského uplatnění musí být trvalého rázu. Pojem trvalý ráz je interpretován dobou trvání déle, než jednoho roku. Pokud tedy má poškození přechodný charakter (např. po dobu tří kvartálů), pak nepřísluší poškozenému ani částečná náhrada za ztížení společenského uplatnění. Ztížení společenského uplatnění může nastat i tam, kde nejde o viditelné poškození. Například může spočívat v zúžení možnosti volby povolání, v nemožnosti účastnit se na některých formách společenského uplatnění nebo v nedostatku možnosti osobního uplatnění. Výše náhrady společenského uplatnění a podmínky poskytnutí jsou upraveny vyhláškou č. 440/2001 Sb.

Výše náhrady se stanoví tak, že lékař v lékařském posudku bodově vymezí hodnocení škody na zdraví či ztížení společenského uplatnění a to dle tabulek, jež jsou přílohou citované vyhlášky.

Pokud škoda na zdraví vyžadovala náročný způsob léčení nebo vedla ke zvlášť těžkým následkům, pak se zvýší bodové ohodnocení, nejvýše však o 50%. Podrobněji znění citované vyhlášky:

§ 6 vyhlášky číslo 440/2001 Sb.

(1) Pokud škoda na zdraví

a) vyžadovala náročný způsob léčení, zvýší se bodové ohodnocení škody na zdraví podle příloh č. 1 a 3 této vyhlášky nejvýše o 50 % celkové částky bodového ohodnocení; náročným způsobem léčeni se rozumí zejména infekce rány prodlužující dobu léčeni,

b) vyžadovala mimořádně náročný způsob léčeni, zvýší se bodové ohodnoceni škody na zdraví podle příloh č. 1 a 3 této vyhlášky nejvýše na dvojnásobek celkové částky bodového ohodnoceni; mimořádně náročným způsobem léčeni se rozumí zejména léčeni zahrnující dlouhodobou plicní ventilaci, kanylaci velkých cév nebo dialýzu,

c) vedla ke zvlášť těžkým následkům, zvýší se bodové ohodnocení škody na zdraví podle příloh č. 2 a 4 této vyhlášky nejvýše o 50 % celkové částky bodového ohodnocení; zvlášť těžkými následky škody na zdraví se rozumí takové následky, které podstatně omezují nebo významně mění uplatnění v životě anebo znemožňují další uplatnění v životě, a to s ohledem na věk poškozeného i jeho předpokládané uplatnění v životě.

Výše odškodnění škody na zdraví, tedy bolestného a náhrady za ztížení společenského uplatnění přesto dosahuje zanedbatelné výše oproti odškodnění v jiných evropských zemích. Soud však může dle znění §7 vyhlášky výši odškodnění přiměřeně navýšit.

§ 7 vyhlášky číslo 440/2001 Sb.

(1) Výše odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění se stanoví na základě bodového ohodnocení stanoveného v lékařském posudku.

(2) Hodnota 1 bodu činí 120 Kč.

(3) Ve zvlášť výjimečných případech hodných mimořádného zřetele může soud výši odškodnění stanovenou podle této vyhlášky přiměřeně zvýšit.

Bohužel se však paušálnímu navyšování vyhláškou stanovených částek judikatura Nejvyššího soudu brání s odůvodněním, že soudní moc nemá úkol suplovat činnost zákonodárce.

Náhrada za ztížení společenského uplatnění stanovená na základě počtu bodů stanoveného lékařem představuje jednorázové odškodnění za nepříznivé důsledky pro životní úkony poškozeného, pro uspokojování jeho osobních a společenských potřeb nebo pro plnění jeho společenských úkolů. Nelze přehlížet, že již samo základní bodové ohodnocení (§ 6 odst. 1 vyhlášky 32/1965 Sb.) zohledňuje okolnost, že poškozený je vlivem následků utrpěného zranění omezen ve svých možnostech, např. volby povolání, volby životního partnera a dalších způsobů osobního uplatnění, v možnostech účastnit se kulturní a sportovní činnosti či v jiných formách společenského uplatnění. Přiměřené zvýšení podle ustanovení § 6 odst. 2 vyhlášky pak předpokládá existenci dalších skutečností umožňujících závěr, že omezení poškozeného nelze vyjádřit jen základním odškodněním; dopadá

na případy, kdy konkrétní skutečnosti vyplývající ze srovnání zdravotního stavu před a po zranění umožňují závěr, že základní odškodnění nepostačuje ke kompenzaci důsledků zhoršeného zdravotního stavu pro životní úkony poškozeného nebo pro uspokojování a plnění jeho životních a společenských potřeb a úkolů.

Zvýšení náhrady nad vyhláškou stanovený limit je pak přípustné podle ustanovení § 7 odst. 3 vyhlášky pouze ve zcela výjimečných případech hodných mimořádného zřetele, kdy možnosti poškozeného jsou velmi výrazně omezeny či zcela ztraceny ve srovnání s vysokou a mimořádnou úrovní jeho kulturních, sportovních či jiných aktivit v době před vznikem škody (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31.10.1988 sp. zn. 1 Cz 60/88, uveřejněný pod č. 10 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek, roč. 1992). Z uvedených závěrů, k nimž rozhodovací praxe již v minulosti dospěla a které jsou přijímány i v současné době, odvolací soud důsledně vycházel a ani dovolací soud nemá důvod k jejich změně. Dovolatelce lze přisvědčit jen potud, že ustanovení § 7 odst. 3 vyhlášky přenechává soudu, aby v každém jednotlivém případě podle svého uvážení posoudil, jaké zvýšení náhrady za ztížení společenského uplatnění je v konkrétní posuzované věci „přiměřené“. Z uvedeného však vyplývá, že úvaha soudu není zcela neomezená, neboť právní předpis tím, že rámcově stanoví předpoklady pro vznik nároku na základní výměru ztížení společenského uplatnění a pro vznik nároku na její zvýšení, stanoví zároveň hlediska, ke kterým je třeba přihlížet a jimiž (jejich vzájemnou návazností a kombinací) je úvaha soudu o míře „přiměřenosti“ zvýšení v jednotlivých zcela výjimečných případech hodných mimořádného zřetele usměrňována.

Namítá-li dovolatelka, že odvolací soud nezahrnul do rámce svých úvah okolnost, že „vyhláška 32/65 Sb. je zcela zastaralá“, potom pomíjí, že soudu nepřísluší oprávnění zvýšením odškodnění za ztížení společenského uplatnění, za „využití“ hledisek stanovených dosavadním právním předpisem, předjímat – důsledně vzato – potřebnost i obsah eventuální nové právní úpravy a tak nahrazovat činnost normotvůrce.

Nárok žalobkyně na zvýšení náhrady za ztížení společenského uplatnění podle § 7 odst. 3 cit vyhlášky nelze konstruovat ani srovnáním úpravy s ustanoveními § 11 a 13 obč. zák., jež zakládají nároky při porušení práva na ochranu osobnosti.³⁴

Poskytnuté částky za náhradu škody na zdraví dosahují zanedbatelné výše pravděpodobně z toho důvodu, že byť vyhláška upravující výši náhrady za škodu na zdraví byla vydána v roce 2001, svou koncepcí navazuje na úpravu z šedesátých let minulého století.

De lege ferenda by odškodňování škod na zdraví mělo být zákonem upraveno stejně, jako náhrada imateriální újmy v penězích při neoprávněném zásahu do práva na ochranu osobnosti. Soud by měl vzít v úvahu lékařský posudek a sám stanovit výši přiměřeného odškodného. Nemělo by jít jako dosud o prostý matematický výpočet.

b) Možnost uplatnění úroků z prodlení

Občanský zákoník v § 517 definuje úroky z prodlení jako příslušenství peněžité pohledávky. Úroky z prodlení lze uplatnit, pokud je dlužník v prodlení s plněním závazku. Nejen v literatuře, ale i v rozhodnutích obecných soudů se lze setkat s názorem, že se nároky při škodě na zdraví, tj. bolestné a náhrada společenského uplatnění považují za pohledávku peněžitého charakteru. K vyčíslení škody dochází na základě lékařského posudku. Pokud je po uplatnění nároků ze škody na zdraví škůdce v prodlení s plněním, lze se domáhat také úroků z prodlení.

34 Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn.: 25 Cdo 1412/2001

IV.C. Další aspekty týkající se uplatnění náhrady nemajetkové újmy

IV.C.1. Předpoklady aktivní legitimace

Aktivně legitimována k uplatnění osobního práva na ochranu osobnosti je fyzická osoba, do jejíž osobnosti bylo neoprávněně zasaženo, přičemž toto právo nabývá každá osoba v okamžiku narození. Některá z dílčích práv na ochranu osobnosti má i nasciturus (tj. počaté, dosud nenarozené dítě, za předpokladu, že se narodí živé). Jde například o právo na ochranu života a zdraví.

Jednotlivé stránky a projevy osobnosti člověka nejsou hodnotami, které by povznášely nebo snižovaly pouze svého bezprostředního nositele. Z hlediska vazeb, do kterých člověk ve svém životě vstupuje, rodinných, profesionálních, kulturních a zájmových, politických apod., se hodnoty osobnosti jednotlivce přenášejí na osoby v jeho okolí, které snížení nebo porušení či ohrožení těchto hodnot mohou chápat jako zásah do vlastní osobnosti.

Na tuto skutečnost reaguje občanský zákoník přiznáním specificky vymezené skupině fyzických osob postmortální (posmrtnou) ochranu některých hodnot zemřelé fyzické osoby. Zvláštní druh právního nástupnictví fyzických osob je občanským zákoníkem stanoven takto:

§ 15 občanského zákoníku

Po smrti fyzické osoby přísluší uplatňovat právo na ochranu její osobnosti manželu a dětem, a není-li jich, jejím rodičům.

V obou případech nástupnických skupin se jedná o zvláštní právní nástupnictví, které není pojmově shodné s dědickým nástupnictvím (s dědickou sukcesí, i když v praxi může nastat souběh obojího právního nástupnictví). Prakticky to znamená to, že například i fyzická osoba dědicky nezpůsobilá může být způsobilá k uplatnění posmrtné ochrany osobnosti zemřelé dotčené fyzické osoby.

Nedostatkem této právní úpravy je příliš striktní trvání na manželském svazku a ignorace nemanželských soužití či homosexuálních párů. De lege ferenda by se okruh aktivně legitimovaných osob měl rozšířit na tzv. osoby blízké. Připravované znění kodifikace soukromého práva s rozšířením okruhu oprávněných osob počítá.

Nástupnickým fyzickým osobám přísluší uplatňovat osobní právo na ochranu osobnosti zemřelé dotčené fyzické osoby v plném rozsahu, včetně všech žalobních nároků, které z něho vyplývají.

V této souvislosti zbývá zaujmout stanovisko k jedné otázce, totiž lze-li v rámci ochrany osobnosti zemřelé fyzické osoby uplatňovat s úspěchem také právo na zadostiučinění v penězích. Je celkem nesporné, že v rámci této posmrtné ochrany zemřelé fyzické osoby se mohou osoby uvedené v § 15 odst. 1 občanského zákoníku domáhat svým jménem úspěšně upuštění od neoprávněných zásahů, odstranění nepříznivých následků těchto zásahů, právě tak jako i různých forem morálního zadostiučinění.

Lze se domnívat, že občanský zákoník nebrání uplatnit také právo na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění v penězích a to tehdy, kdyby byl dopad takového neoprávněného zásahu na oprávněné osoby takové intenzity, že by uvedený způsob zadostiučinění ospravedlnil.

Podobného názoru je i Krajský soud v Ostravě:

Žalované společnosti R. bylo uloženo "odvolat tvrzení, že J. K. – velkostatkář, jeho komplic K. K. a J. B. za okupace spolupracovali s gestapem a díky jim mnoho občanů H. skončilo v koncentračních táborech, po roce 1948 rychle otočili a vstoupili do služeb StB" a současně bylo žalované společnosti uloženo se žalobcům omluvit, a to na čelní stránce Týdeníku občanů V. R. V. do 30 dnů od právní moci tohoto rozsudku. Žalované společnosti bylo uloženo zaplatit žalobcům Ing. K. K., A. L. (synům zemřelých) a M. K. (manželce zemřelého) z titulu postmortální ochrany osobnosti každému 50.000,- Kč do 3 dnů od právní

moci rozsudku.

Soud prvního stupně dospěl k závěru, že tu je třeba vzhledem k razantnosti neoprávněného zásahu, obsaženého v uveřejněném článku, pokládat morální zadostiučinění za nepostačující a že tu je na místě přiznat ve smyslu ustanovení § 13 i § 15 občanského zákoníku náhradu nemajetkové újmy v penězích.³⁵

a) Převod nároku vyplývajícího z nemajetkové újmy na třetí osobu

Nároky z neoprávněných zásahů do práva na ochranu osobnosti mají osobní charakter a z tohoto důvodu zanikají smrtí.

§ 579 občanského zákoníku

(1) Smrtí dlužníka povinnost nezanikne, ledaže jejím obsahem bylo plnění, které mělo být provedeno osobně dlužníkem.

(2) Smrtí věřitele právo zanikne, bylo-li plnění omezeno jen na jeho osobu; zanikne i právo na bolestné a na náhradu za ztížení společenského uplatnění.

Pokud pohledávka zaniká smrtí, nelze ji postoupit.

§ 525 občanského zákoníku

(1) Postoupit nelze pohledávku, která zaniká nejpozději smrtí věřitele nebo jejíž obsah by se změnou věřitele změnil. Postoupit nelze ani pohledávku, pokud nemůže být postižena výkonem rozhodnutí.

(2) Nelze postoupit pohledávku, jestliže by postoupení odporovalo dohodě s dlužníkem.

Z výše uvedeného lze dovodit, že nároky vyplývající z nemajetkové újmy nejsou převoditelné na třetí osobu.

b) Přechod pohledávky pro případ úmrtí oprávněného

Podle § 579, odst. 2 občanského zákoníku zanikne právo věřitele smrtí, bylo-li plnění omezeno na jeho osobu. Nároky na odškodnění nemajetkové újmy jsou vždy osobního charakteru a z tohoto důvodu dle citovaného ustanovení zanikají a to bez zřetele k tomu, zda byly

35 Rozsudek Krajského soudu v Ostravě, sp. zn.: 23 C 249/1994

ještě za života poškozeného uplatněny, resp. dokonce soudem přiznány, (avšak ke dni jeho smrti nebyly uspokojeny).

Občanský zákoník ve svém ustanovení § 15 naznačuje, že by mohlo dojít k přechodu nároku na osoby v tomto ustanovení uvedené:

§ 15 občanského zákoníku

Po smrti fyzické osoby přísluší uplatňovat právo na ochranu její osobnosti manželu a dětem, a není-li jich, jejím rodičům.

Tento názor je však nesprávný. Dle § 15 občanského zákoníku vzniká úmrtím fyzické osoby aktivní legitimace osobám v tomto ustanovení uvedeným k uplatňování nových nároků z porušení práva na ochranu osobnosti, ať již k porušení práva došlo za života, či až po smrti fyzické osoby. V žádném případě však nedojde k přechodu pohledávky.

K problematice přechodu pohledávky na odškodnění nemajetkové újmy se Nejvyšší soud vyjádřil takto:

Podle § 579 odst. 2 obč. zák. smrtí věřitele právo zanikne, bylo-li plnění omezeno jen na jeho osobu; zanikne i právo na bolestné a na náhradu za ztížení společenského uplatnění.

Právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích (peněžité zadostiučinění) podle § 13 odst. 2 obč. zák. je svou povahou úzce spjata s postiženou fyzickou osobou a má osobní charakter především proto, že jeho cílem je přiměřeně vyvážit a zmírnit nemajetkovou újmu vzniklou fyzické osobě na její osobnosti; není-li fyzické osobě poskytnuta náhrada ještě za jejího života, nemůže po její smrti již plnit svůj účel. Z toho se dovozuje, že smrtí oprávněné osoby právo na peněžité zadostiučinění zaniká a na dědice nepřechází. Procesním důsledkem toho je, že zemře-li v průběhu soudního řízení fyzická osoba, která takové právo uplatnila, musí být řízení podle § 107 odst. 1 a 5 o.s.ř. zastaveno, neboť vzhledem k povaze věci (zanik práva vázaného na konkrétní osobu - § 579 odst. 2 obč. zák.), nelze v soudním řízení pokračovat s dědici zemřelého.³⁶

36 Usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn.: 25 Cdo 608/2002

V připravovaném znění nové kodifikace soukromého práva je zřejmý posun oproti stávající úpravě a to zejména v opuštění široce formulovaného pravidla § 579 stávajícího občanského zákoníku o zániku subjektivních práv a povinností vázaných jen na osobu dlužníka nebo věřitele jeho smrtí. Podle připravované právní úpravy spadají do pozůstalosti i subjektivní práva a povinnosti zakládající se pouze na osobních poměrech zůstavitele, pokud byly jako dluh uznány nebo jako pohledávka uplatněny tak, že to vede k určení nebo uspokojení nároku zásahem veřejné moci. Důsledkem toho přejdou do pozůstalosti např. i zůstavitelova práva na bolestné, na satisfakci v penězích apod., byla-li za jeho života uznána nebo úspěšně zažalována.

IV.C.2. Předpoklady pasivní legitimace

a) Osoby pasivně legitimované

Pasivně legitimována k žalobě z důvodu uplatnění osobního práva na ochranu osobnosti jsou jak fyzická, tak i právnická osoba.

Subjektem neoprávněného zásahu podle ustanovení § 13 odst. 1 občanského zákoníku může být jak osoba fyzická, tak i osoba právnická.³⁷

Za neoprávněný zásah do práva na ochranu osobnosti není odpovědna jen ta osoba, která aktivním jednáním porušila práva chráněná § 11 občanského zákoníku, ale také ta osoba, která nemajetkovou újmu způsobila tím, že jednat opomenula:

Pojem neoprávněného zásahu do práva ve smyslu ustanovení § 13 odst. 1 občanského zákoníku, nelze vykládat tak, že se musí jednat vždy pouze o aktivní chování, nikoliv chování pasivní – opomenutí. Naopak pojem chování či konání může mít podobu jak aktivního jednání, tak i jednání pasivního – tj. opomenutí, neboť i opomenutím může být porušena právní či jiná povinnost, a i opomenutím může být způsobena újma fyzické

³⁷Sborník III. Nejvyššího soudu, SEVT, Praha 1980, str. 180

osobě, ať už majetková, či nemajetková. Pojem zásah – v citovaném ustanovení – vyjadřuje nepochybně určité chování, ať už pasivní, či aktivní. Důležité je přitom posoudit skutečnou neoprávněnost zásahu do práva na ochranu osobnosti a samozřejmě pak i následky tohoto zásahu pro fyzickou osobu.³⁸

Je zcela nepochybné, že lze i pro případy odpovědnosti za nemajetkovou újmu analogicky užít ustanovení § 420 a § 427 občanského zákoníku za účelem pasivní legitimace zaměstnavatele, či provozovatele.

V otázce pasivní legitimace žalované právnické osoby soud připomněl, že žalovaná objektivně odpovídá za škodu způsobenou provozem dopravních prostředků, vyvolanou zvláštní povahou tohoto provozu podle ustanovení § 427 o. z. Ustanovení o náhradě škody podle § 420 násl. o. z. se užijí analogicky i pro účely žaloby na ochranu osobnosti podle ustanovení § 11 násl. o. z. Žalovaná je proto odpovědná za protiprávní zásah do osobnostních práv žalobců.³⁹

b) Přejít závazku pro případ úmrtí narušitele

Z literatury i z rozhodování soudů vyplývá, že závazek z neoprávněného zásahu do práva na ochranu osobnosti má osobní charakter a z tohoto důvodu dle § 579, odst. 1 zanikne smrtí narušitele.

V této souvislosti se však naskýtá otázka, zda smrtí fyzické osoby zanikne také právo na náhradu nemajetkové újmy, za kterou zesnulá fyzická osoba objektivně odpovídala jakožto provozovatel, či jakožto zaměstnavatel (viz § 427 a §420 občanského zákoníku).

Na nastolenou otázku lze odpovědět tak, že byla-li nemajetková újma způsobena při činnosti fyzické osoby jakožto podnikatele, pak se nejedná o osobní závazek fyzické osoby, ale o závazek podniku.

³⁸ Nález Ústavního soudu, sp. zn.: I ÚS 15/1995

³⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn.: 30 Cdo 73/2003

Pokud tedy podnikatel zemře, lze se úspěšně domáhat náhrady nemajetkové újmy po nabyvateli podniku.

Z výše uvedeného vyplývá, že odpovídá-li fyzická osoba jakožto podnikatel za škodu dle § 420 či 427 občanského zákoníku, nejde o závazek, který musí být plněn osobně dlužníkem.

IV.C.3. Vliv běhu času na nároky na odškodnění nemajetkové újmy

a) promlčení práva na náhradu nemajetkové újmy způsobené neoprávněným zásahem do práva na ochranu osobnosti

Právní úpravu promlčení nároku lze najít v § 100 a následujících občanského zákoníku. Dle § 102, odst. 2 občanského zákoníku se promlčují všechna práva majetková s výjimkou práva vlastnického. Z uvedeného vyplývá, že jednotlivá dílčí osobnostní práva, která vznikla postižené fyzické osobě neoprávněným zásahem do její osobnosti, jsou – na rozdíl od majetkových práv – nepromlčitelná.

Dle některých autorů je však promlčitelné právo na vydání přiměřeného zadostiučinění v penězích. Tento názor odporuje názoru Nejvyššího soudu:

Dovolací soud se se závěrem soudu druhého stupně neztotožňuje. Jde především o právní úvahu, podle níž, pokud jde o nárok na peněžní zadostiučinění, platí z již uvedené zásady výjimka, neboť vzhledem k podobnosti tohoto nároku s reparační funkcí majetkových nároků vůbec, i tento nárok na peněžité zadostiučinění podle § 13 odst. 2 o. z. promlčení podléhá v tříleté promlčecí době. Ač zde zřejmým inspiračním zdrojem úvah odvolacího soudu je názor obsažený v kapitole osmé, bodu VI., str. 163 publikace " Ochrana Osobnosti" (Nakladatelství Linde Praha, a. s., Praha 1996), není u tohoto závěru zcela důsledně a nekompromisně doceněna skutečnost již naznačené zásady, podle níž, jestliže se podle ustanovení § 100 odst. 2 o. z. (až na výslovně stanovené

výjimky) promlčují všechna práva majetková, pak se nepromlčují nemajetková práva, mezi něž je nutno zařadit jako právo ryze osobní povahy i právo na ochranu osobnosti fyzické osoby podle ustanovení § 11 násl. o. z. (zde srovnej např. stanovisko Nejvyššího soudu Prz 33/67). Přiměřené zadostiučinění podle ustanovení § 13 o. z. může spočívat buď v morálním plnění (§ 13 odst. 1 cit. zákona) anebo v peněžitém plnění (§ 13 odst. 2 a 3 o. z.). Smyslem náhrady nemajetkové újmy v penězích je pak dát do vztahu míru újmy na hodnotách lidské osobnosti s konkrétním finančním vyjádřením náhrady takovéto nemajetkové újmy. I tak však jde vždy o právní instrument, jehož úkolem je zabezpečit respektování a ochranu osobnosti fyzické osoby. Nelze je proto jako právo ryze osobní povahy osobnosti fyzické osoby, na něž se vztahují ustanovení § 11 násl. o. z., vydělit z okruhu nepromlčitelných nemajetkových práv, byť se satisfakce příslušné nemajetkové újmy fyzické osoby vyjadřuje prostřednictvím finančních prostředků.

Lze mít proto zato, že úvahy zmiňující údajnou podobnost zmiňovaného nároku s reparační funkcí majetkových nároků se závěrem, že nárok na přiznání satisfakce v podobě náhrady nemajetkové újmy v penězích podle ustanovení § 13 odst. 2 o. z. se promlčuje v obecné tříleté promlčecí lhůtě, nemá v tomto případě zákonný podklad. Ostatně odlišnost tohoto institutu se naznačuje např. i v rámci kontrastu k úpravě, na niž odkazuje ustanovení § 16 o. z.⁴⁰

Plynutí času má však význam z hlediska faktické prosaditelnosti práva na ochranu fyzické osoby. Právo na finanční satisfakci trvá jen v případě existence takové kvality protiprávního stavu, který občanský zákoník pro přiznání finanční satisfakce předpokládá.

Nepromlčitelnost práva na náhradu nemajetkové újmy je v rozporu s principem zajištění právní jistoty právních vztahů. Vzhledem k osobnímu charakteru práva lze připustit neexistenci objektivní promlčecí lhůty, avšak absence subjektivní lhůty je nepřipustná. V připravovaném znění občanského zákoníku se

40 Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn.: 30 Cdo 1542/2003

oprávnění na ochranu osobnosti člověka promlčí za jeden rok ode dne, kdy se dotčený dozvěděl nebo měl a mohl dozvědět o tom, že jeho právo bylo porušeno a kdo je porušil. Takováto úprava již je v souladu s principy soukromého práva.

b) promlčení práva na náhradu škody na životě a na zdraví

Promlčení nároku na náhradu škody je upraveno občanským zákoníkem, a to v § 100 a následujících.

Úpravu promlčení práva na náhradu škody na zdraví lze nalézt v § 106 občanského zákoníku:

§ 106 občanského zákoníku

(1) Právo na náhradu škody se promlčí za dva roky ode dne, kdy se poškozený dozví o škodě a o tom, kdo za ni odpovídá.

(2) Nejpozději se právo na náhradu škody promlčí za tři roky, a jde-li o škodu způsobenou úmyslně, za deset let ode dne, kdy došlo k události, z níž škoda vznikla; to neplatí, jde-li o škodu na zdraví.

(3) Jestliže škoda vznikla porušením právní povinnosti v důsledku poskytnutí, nabídnutí nebo příslibení úplatku jiným než poškozeným, anebo v důsledku přímého nebo nepřímého vyžadování úplatku od poškozeného (dále jen 'korupční jednání'), právo na náhradu takto vzniklé škody se promlčí za tři roky ode dne, kdy se poškozený dozví o škodě a o tom, kdo za ni odpovídá, nejdéle však za deset let ode dne, kdy došlo ke korupčnímu jednání.

Z citované právní normy lze dovodit závěr, že právo na náhradu újmy způsobené na zdraví se promlčuje po uplynutí dvouleté subjektivní lhůty. U tohoto práva se neuplatní lhůta objektivní, což zvyšuje pravděpodobnost, že se poškozený domůže práva na náhradu škody.

Subjektivní promlčecí lhůta počíná běžet od té doby, kdy se poškozený doví o škodě a kdo za ni odpovídá.

Škoda spočívající ve ztížení společenského uplatnění vzniká, jakmile se po úrazu a jeho případném léčení ustálí zdravotní stav poškozeného natolik, že je zřejmé, zda a jaké nepříznivé následky úraz zanechal, tedy

zda a v jakém rozsahu došlo ke ztížení společenského uplatnění poškozeného. Podle ustanovení § 9 odst. 1 vyhlášky č. 32/1965 Sb. (v platném znění) se posouzení ztížení společenského uplatnění provede, jakmile je možné považovat zdravotní stav poškozeného za ustálený. O škodě se tedy poškozený dozví v době, kdy lze objektivně provést bodové ohodnocení ztížení jeho společenského uplatnění, neboť až tehdy má k dispozici skutkové okolnosti, z nichž lze škodu, resp. její rozsah, zjistit. Posouzení otázky, kdy se zdravotní stav poškozeného ustálil, je závislé na vyjádření lékaře.⁴¹

IV.C.4. Prostředky soukromoprávní ochrany

a) ochrana dohodou

Dle § 3 odst. 2 občanského zákoníku lze odstraňovat případné rozpory mezi účastníky občanskoprávních vztahů dohodou. Dle § 51 stejného zákona mohou účastníci uzavřít i takovou smlouvu, jejíž typ není v občanském zákoníku výslovně upraven.

Z citovaných ustanovení vyplývá, že strany mohou mezi sebou uzavřít dohodu o ochraně osobnosti, v níž se mohou smluvně dohodnout i na poskytnutí zadostiučinění v penězích. Lze namítnout, že znění § 13, odst. 3 umožňuje určení výši náhrady v penězích pouze soudu. Tento závěr je však nesprávný a odporuje smyslu úpravy soukromoprávních vztahů.

Za hlavní výhodu uzavření dohody o ochraně osobnosti lze považovat zamezení publicity skutku, která by jinak mohla při veřejném soudním projednávání vzniknout.

Nejednoho čtenáře v této souvislosti zajisté zaujme skutečnost, že dle v současné době platné právní úpravy jsou přijaté náhrady nemajetkové újmy osvobozeny od daně z příjmu (viz § 4, odst. 1, písm. d) zákona č. 586/1992 o daních z příjmu).

41 Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn.: 25 Cdo 1169/2000

b) ochrana svépomocí

V § 6 občanského zákoníku je umožněno odvrácení bezprostředně hrozícího neoprávněného zásahu i té fyzické osobě, která je zásahem bezprostředně ohrožena.

c) ochrana poskytovaná orgánem veřejné správy

Občanský zákoník v § 5 uvádí, že bylo-li zasaženo do pokojného stavu, lze se domáhat ochrany u příslušného orgánu státní správy. V praxi může například orgán státní správy uložit povinnost zdržet se neoprávněných zásahů odstraněním dehonestujících reklamních poutačů apod.

d) soudní ochrana

V zásadě se však lze vůči narušiteli či ohrožiteli práva na ochranu osobnosti domáhat ochrany u místně příslušného soudu (viz § 4 občanského zákoníku). V prvním stupni jsou ve věcech ochrany osobnosti příslušné krajské soudy a ve věcech nároků ze škody na životě a na zdraví pak soudy okresní. Pokud se poškozený domáhá obou nároků současně v jedné žalobě, tedy nároku na náhradu nemajetkové újmy dle § 13 občanského zákoníku i nároku na náhradu škody dle § 444 občanského zákoníku, pak je na místě vyčlenění druhého z nároků k samostatnému projednání a jeho postoupení k věcně příslušnému soudu.

V. Právní ochrana dle ostatních předpisů

V.A. Právní ochrana dle trestního zákona

Přestože byla úprava ochrany před neoprávněným zásahem do práva na ochranu osobnosti přesunuta do občanského zákoníku, přetrvál v trestním zákoně postih za šíření nepravdivých údajů. Jedná se o trestný čin pomluvy a je upraven v § 206 trestního zákona.

§ 206 trestního zákona

(1) Kdo o jiném sdělí nepravdivý údaj, který je způsobilý značnou měrou ohrozit jeho vážnost u spoluobčanů, zejména poškodit jej v zaměstnání, narušit jeho rodinné vztahy nebo způsobit mu jinou vážnou újmu, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok.

(2) Odnětím svobody až na dvě léta nebo zákazem činnosti bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 tiskem, filmem, rozhlasem, televizí nebo jiným obdobně účinným způsobem.

Zatímco tedy dle občanského zákoníku lze neoprávněně zasáhnout do práv na ochranu osobnosti i šířením pravdivých údajů, které se dotýkají intimní sféry postižené osoby, trestní právo postihuje jen šíření nepravdivých údajů.

Druhou skutkovou podstatou, která přetrvávala v trestním zákoně je trestný čin křivého obvinění.

§ 174

(1) Kdo jiného lživě obviní z trestného činu v úmyslu přivodit jeho trestní stíhání, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta.

(2) Odnětím svobody na tři léta až osm let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 značnou škodu nebo jiný zvlášť závažný následek.

V.B. Nároky dle tiskového zákona

Právním předpisem upravujícím práva a povinnosti při vydávání periodického tisku je v § 10 dána postižené fyzické osobě možnost domáhat se uveřejnění odpovědi.

§ 10 tiskového zákona

(1) Jestliže bylo v periodickém tisku uveřejněno sdělení obsahující skutkové tvrzení, které se dotýká cti, důstojnosti nebo soukromí určité fyzické osoby, anebo jména nebo dobré pověsti určité právnické osoby, má tato osoba právo požadovat na vydavateli uveřejnění odpovědi. Vydavatel je povinen na žádost této osoby odpověď uveřejnit.

(2) Odpověď se musí omezit pouze na skutkové tvrzení, kterým se tvrzení podle odstavce 1 uvádí na pravou míru, nebo neúplné či jinak pravdu zkreslující tvrzení se doplňuje nebo zpřesňuje. Odpověď musí být přiměřená rozsahu napadeného sdělení, a je-li napadána jen jeho část, pak této části; z odpovědi musí být patrné, kdo ji činí.

(3) Osoba, na jejíž žádost byla vydavatelem uveřejněna odpověď podle tohoto zákona, nemůže požadovat uveřejnění další odpovědi na tuto odpověď.

(4) Po smrti fyzické osoby přísluší právo podle odstavce 1 jejímu manželu a dětem, a není-li jich, jejím rodičům.

(5) Ustanovení zvláštního právního předpisu o ochraně osobnosti a o ochraně jména a dobré pověsti právnické osoby zůstávají úpravou podle odstavců 1 až 4 nedotčena.

Nárok dle tohoto ustanovení ve své podstatě odpovídá nároku restitučnímu dle § 13 občanského zákoníku. Účelem úpravy totiž je umožnit dotčené osobě uvést nepravdivé údaje na pravou míru a to při stanovení povinnosti vydavatele periodika odpověď uveřejnit.

Dále pak tiskový zákon umožňuje domáhat se dodatečného sdělení.

§ 11 tiskového zákona

(1) Jestliže bylo v periodickém tisku uveřejněno sdělení o trestním řízení nebo o řízení ve věcech přestupků vedeném proti fyzické osobě, anebo o řízení ve věcech správních deliktů vedeném proti fyzické nebo právnické osobě, kterou lze podle tohoto sdělení ztotožnit, a toto řízení nebylo ukončeno pravomocným rozhodnutím, má tato osoba právo požadovat na vydavateli uveřejnění informace o konečném výsledku řízení jako dodatečného sdělení. Vydavatel je povinen na žádost této osoby informaci o pravomocném rozhodnutí jako dodatečné sdělení uveřejnit.

(2) Po smrti fyzické osoby přísluší právo podle odstavce 1 jejímu manželu a dětem, a není-li jich, jejím rodičům.

(3) Ustanovení zvláštního právního předpisu o ochraně osobnosti a o ochraně jména a dobré pověsti právnické osoby zůstávají úpravou podle odstavců 1 a 2 nedotčena.

Institut dodatečného sdělení vychází ze zásady presumpce neviny. Je-li totiž v periodiku uveřejněna informace, že je proti osobě vedeno trestní či správní řízení a toto řízení nebylo dosud ukončeno pravomocným rozhodnutím, může široká veřejnost nabýt dojmu, že se osoba dopustila protiprávního jednání. Z tohoto důvodu se může osoba domáhat dodatečného sdělení o výsledku tohoto řízení.

Je nutno upozornit, že ani právo na odpověď, ani právo na dodatečné sdělení nevylučují uplatnění práva na ochranu osobnosti dle občanského zákoníku.

VI. Slovo závěrem

Cílem této práce bylo seznámit čtenáře s možnostmi uplatnění nároků vzniklých neoprávněným zásahem do práv na ochranu osobnosti a se způsobem odškodnění vzniklých nemateriálních škod.

V současné době je právní úprava nároků z neoprávněných zásahů do práva na ochranu osobnosti dostatečná s tou výjimkou, že nároky plynoucí z neoprávněných zásahů jsou nepromlčitelné, což odporuje zásadě zachování právní jistoty občanskoprávních vztahů.

Co se týče náhrady škody na životě a na zdraví je nutno upozornit na skutečnost, že koncepce úpravy pochází z doby, kdy byl stát monopolním zaměstnavatelem a tedy logicky neměl zájem na vysokých částkách na odškodném, které by případně musel po pracovních úrazech poškozeným zaměstnancům vyplácet. Z tohoto důvodu částky poskytované jako náhrada nemateriální újmy na zdraví dosahují dle dnešní platné právní úpravy zanedbatelné výše. Právní předpis sice umožňuje soudu tyto částky navýšit, avšak jen za mimořádných okolností a Nejvyšší soud se k paušálnímu navyšování vyjadřuje zamítavě s odůvodněním, že soudní moc nemá právo nahrazovat moc zákonodárnou.

Zcela je taktéž pomíjena situace, kdy dojde k usmrcení člověka a pozůstalým je posléze poskytnuta pouze náhrada majetkové škody. Toto je zapříčiněno tím, že dochází k zániku práv na nahrazení nemajetkové újmy způsobené usmrcenému, protože veškeré jeho nároky byly dle současné právní úpravy nároky osobními, kteréžto zanikají smrtí. Paradoxně je tak pro narušitele práva na život či zdraví výhodnější, když poškozený zemře.

Je tedy nutno říci, že současná právní úprava náhrady škody na zdraví zcela nevyhovuje vývoji ve společnosti, a že je nutná její změna, která by reflektovala současný vývoj. Naštěstí nová právní úprava soukromého práva, jež je v posledních letech intenzivně připravována s úpravou

nastolených problémů alespoň částečně počítá a odstraňuje tak zásadní nedostatky stávajících právních norem. Nezbývá, než doufat v brzké přijetí této nové kodifikace soukromého práva.

Vzhledem k tomu, že byl v práci kladen důraz na způsoby uplatnění práva na ochranu osobnosti, nemělo by se čtenáři stát, že uplatní své právo na ochranu osobnosti stejně nešťastně, jako nejmenovaná historická postava, která byla uražena slovy: „Tento pán mi stojí za to, abych si před ním odplivl.“ Následně se poškozený domohl odvolání dehonestujícího výroku formou nového výroku následujícího znění: „Omlouvám se, tento pán mi nestojí za to, abych si před ním odplivl.“

VII. Summary

The object of this final year dissertation is to inform a reader about the possibilities a natural person has of compensation of the other than proprietary loss resulting from the encroachment on his or her rights to protection of a person.

According to the fact that it is still relatively frequent to come across ignorance of the term „other than proprietary loss,“ the term is explained at the very beginning of the dissertation. It is defined as a damage in other than proprietary sphere and is characterised, unlike financial damage, by no-fault liability.

In the next part of the dissertation the author gives a brief account of the historical development of the legal regulation of the protection of personal rights of an individual in the Czech countries. First, after the legal state was established, it was regulated by the criminal-law regulations. Later on, in particular after the World War II, international treaties concerning the protection of human rights were made and the protection of personal rights of an individual was declared to be one of them. After that the strict criminal-law protection was abandoned and the protection of personal rights of an individual became subject to the private law. Nevertheless, due to its social dangerousness the criminal-law protection against the encroachments on the protection of personal rights of an individual in the form of a false representation still remained in our legal order.

The following chapter deals with actual encroachments and claims resulting from them as they exist in the Civil Code. First the author gives the prerequisites on which it is possible to claim damages; qualified facts are given in detail, both the explicitly expressed in the law and the judicial ones which have been applied by judicature and at which the courts have arrived by interpretation of the general clause of the law. As resulting from the clause, an aggrieved person is allowed to claim the other than

proprietary loss on condition that his or her individual rights were encroached on. Further on the author deals in detail with cases which exclude encroachment on the protection of personal rights of an individual. In the next part of the chapter there are described the claims the aggrieved person is entitled to employ against the trespasser of the rights to protect an individual. This means claim for refrain from encroachment, claim for reinstating and claim for appropriate compensation both moral and monetary. If the health of an individual is harmed by encroachment on the rights to protect an individual, the aggrieved person can claim damages, the legitimate claims being compensation for injuries and diminishing of social position. At the end of the chapter a reader is informed about the asserting the other than proprietary claims. These are questions connected with the right to sue and the entitlement to be sued. An aggrieved person has the right to sue only during his or her life; there is not a devolution of the right on his or her heirs upon the death of the aggrieved person. This is because of the fact that obligations to other than proprietary loss claims are of a personal character and cease to exist by operation of law upon the death of a person. But the law allows the right to protect an individual after his or her death, providing a close circle of people, the next of kin of the aggrieved person, with the right to sue. In the same part of the dissertation the author analyses the entitlement to be sued and with it connected no-fault liability of the operators, who caused the other than proprietary loss by their activities.

The following chapter asserts that the protection of an individual is not only the privilege of the private law, but it is also governed by the norms of the public law. As an example there are stated norms of the criminal law. In the same chapter a reader finds an interpretation of the press law and the claims arising out of it. By asserting the rights according to the quoted regulations, the right to claim protection in accordance with the Civil Code does not cease to exist.

VIII. Poděkování

Tímto děkuji za pomoc při zpracování této práce. Při vypracování mi byli svými podněty a radami nápomocni:

Mgr. Lenka Jeřábková, katedra občanského práva, PrF, MUNI

JUDr. Milan Páleníček, Krajský soud v Brně

JUDr. Lenka Severová, Krajský soud v Ostravě

IX. Seznam použité literatury

Monografie

Švestka a kol.: Ochrana osobnosti, Linde, 1996

Hajn, P.: Soutěžní chování a právo proti nekalé soutěži, Vydavatelství MU, 1999

Komentáře, poznámková vydání zákonů

Komentář k zákonu 46/2000 Sb. (tiskový zákon), publikováno na adrese:

<http://www.uvdt.cz/scripts/detail.asp?id=79>

Fiala, J. - Hurdík, J. - Korecká, V. - Telec, I.: Lexikon – občanské právo, Sagit, 2001

Fiala, J. - Hurdík, J. - Korecká, V.: Občanský zákoník – komentář, Codex, 1999

Holub, M. - Fiala, J. - Bičovský, J.: Občanský zákoník – poznámkové vydání, Linde 2002

Články

Mach, J.: Náhrada škody za újmu na zdraví, Bulletin advokacie, 2000, č. 1, str. 26

Švaňhal, R.: Ochrana osobnosti fyzických osob, Právní rozhledy, 2000, č. 9, str. 385

Fučík, P.: Ochrana osobnosti po smrti člověka, publikováno na internetu 6. 7. 2001 na adrese:

http://www.ipravnik.cz/x_puvodni/prokazdeho/vase_prava_posmrti010706.html

Kadečka, S.: Ochrana osobnosti v soudní praxi, Právní rádce, 1999, č. 8, str. 24

Hajn, P.: Předvolební boj a ochrana osobnosti politika, Mladá fronta DNES, 27. 4. 1996

Bartoň, M.: Svoboda projevu, právo na kritiku a ochrana osobnostních práv, Právní rádce, 2002, č. 5, str. 16

Právní normy

zákon číslo 117/1852 ř. z., O zločinech, přečinech a přestupcích

zákon číslo 140/1961 Sb., Trestní zákon

zákon číslo 40/1964 Sb., Občanský zákoník

vyhláška číslo 32/1965 Sb., O odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění

mezinárodní smlouva uveřejněná pod č. 209/1992 Sb., Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

zákon číslo 586/1992 Sb., O daních z příjmu

zákon číslo 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

zákon číslo 46/2000 Sb., O právech a povinnostech při vydávání periodického tisku (tiskový zákon)

vyhláška číslo 484/2000 Sb., Advokátní tarif

vyhláška číslo 440/2001 Sb., O odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění

přípravované znění nové kodifikace soukromého práva, včetně důvodové zprávy, publikováno na adrese:

<http://www.juristic.cz>

Citovaná rozhodnutí soudů

Sborník III. Nejvyššího soudu, SEVT, Praha 1980, str. 176-177.....	5
Sborník III. Nejvyššího soudu, SEVT, Praha 1980, str. 195.....	5
Rozsudek Městského soudu v Praze, sp. zn.: 37 C 115/1999.....	5
Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn.: 25 Cdo 52/2001.....	9
Sborník III. Nejvyššího soudu, SEVT, Praha 1980, str. 176 a 177.....	9
Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn.: 30 Cdo 2870/2000.....	11
Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn.: 30 Cdo 2870/2000.....	12
Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn.: Cdon 24/1995.....	13
Rozhodnutí Ústavního soudu, sp. zn.: I ÚS 156/1999.....	15
Rozsudek Vrchního soudu v Praze, sp. zn.: 1 Co 28/2002.....	15
Sborník III. Nejvyššího soudu, SEVT, Praha 1980, str. 177.....	16
Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn.: 28 Cdo 1234/2002.....	16
Sborník III. Nejvyššího soudu, SEVT, Praha 1980, str. 197.....	17
Sborník III. Nejvyššího soudu, SEVT, Praha 1980, str. 177.....	17
Sborník III. Nejvyššího soudu, SEVT, Praha 1980, str. 173.....	17
Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Laskey ze dne 19. 2. 1997.....	18
Sborník III. Nejvyššího soudu, SEVT, Praha 1980, str. 195-196.....	18
Rozsudek Krajského soudu v Ostravě, sp. zn.: 23 C 52/1996.....	19
Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn.: 30 Cdo 203/2003.....	20
Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn.: 25 Cdo 1455/2003.....	22
Sborník III. Nejvyššího soudu, SEVT, Praha 1980, str. 210.....	24
Rozsudek Krajského soudu v Ostravě, sp. zn.: 23 C 3/1997.....	24
Sborník III. Nejvyššího soudu, SEVT, Praha 1980, str. 210.....	24
Sborník III. Nejvyššího soudu, SEVT, Praha 1980, str. 211.....	25
Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn.: 30 Cdo 2971/2000.....	26
Rozsudek Krajského soudu v Ostravě, sp. zn.: 23 C 3/1997.....	26
Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn.: 26 Cdo 410/2000.....	27
Usnesení Vrchního soudu v Praze, sp. zn.: 1 Co 174/1995.....	27
Rozsudek Krajského soudu v Ostravě, sp. zn.: 23 C 47/2002.....	28
Nález ÚS sp. zn. III ÚS 170/1999.....	29
Rozsudek Krajského soudu v Ostravě, sp. zn.: 23 C 47/2002.....	29
Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn.: Cdon 18/1995.....	30
Rozsudek Krajského soudu v Ostravě, sp. zn.: 23 C 113/1999.....	31
Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn.: 25 Cdo 1412/2001.....	36
Rozsudek Krajského soudu v Ostravě, sp. zn.: 23 C 249/1994.....	39
Usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn.: 25 Cdo 608/2002.....	40
Nález Ústavního soudu, sp. zn.: I ÚS 15/1995.....	42
Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn.: 30 Cdo 73/2003.....	42
Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn.: 30 Cdo 1542/2003.....	44
Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn.: 25 Cdo 1169/2000.....	46

Obsah

I. Slovo úvodem.....	2
II. Pojem imateriální újma.....	4
III. Imateriální újma v právně – historickém kontextu.....	6
IV. Právní úprava práva na ochranu osobnosti dle občanského zákoníku.....	8
IV.A. Předpoklady pro odškodnění imateriální újmy dle občanského zákoníku.....	9
IV.A.1. Předpoklady vzniku odpovědnosti za neoprávněný zásah do práva na ochranu osobnosti.....	9
IV.A.2. Předpoklady vzniku odpovědnosti za škodu na životě a zdraví.....	20
IV.A.3. Problematika existence příčinné souvislosti jako požadavku vzniku nároku na náhradu nemajetkové újmy.....	21
IV.B. Nároky vyplývající ze vzniklé imateriální újmy.....	23
IV.B.1. Nároky na odstranění následků neoprávněného zásahu do práva na ochranu osobnosti.....	23
IV.B.2. Nároky na odškodnění při škodě na životě a na zdraví.....	32
IV.C. Další aspekty týkající se uplatnění náhrady nemajetkové újmy.....	37
IV.C.1. Předpoklady aktivní legitimace.....	37
IV.C.2. Předpoklady pasivní legitimace.....	41
IV.C.3. Vliv běhu času na nároky na odškodnění nemajetkové újmy.....	43
IV.C.4. Prostředky soukromoprávní ochrany.....	46
V. Právní ochrana dle ostatních předpisů.....	48
V.A. Právní ochrana dle trestního zákona.....	48
V.B. Nároky dle tiskového zákona.....	49
VI. Slovo závěrem.....	51
VII. Summary.....	53
VIII. Poděkování.....	55
IX. Seznam použité literatury.....	56